

**INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ**
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Raport końcowy
Oceny efektów wdrażania operacji
M.4.1. Modernizacja gospodarstw rolnych (obszar a,b,c,d)

dr Cezary Klimkowski

prof. dr hab. Jacek Kulawik

dr inż. Michał Soliwoda

mgr inż. Justyna Herda-Kopańska

Warszawa, 30 listopada 2023 r.

Zadanie wykonane w ramach umowy nr DIW.ib.070.2.2023
zawartej pomiędzy Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi a Instytutem Ekonomiki Rolnictwa
i Gospodarki Żywnościowej – Państwowym Instytutem Badawczym

Spis treści

Streszczenie.....	3
1. Wstęp	5
2. Przepisy regulujące wsparcie w ramach operacji „Modernizacja Gospodarstw Rolnych”	6
3. Efekty realizacja operacji „Modernizacja Gospodarstw Rolnych” do końca roku 2022	16
4. Spójność konstrukcji operacji „Modernizacja Gospodarstw Rolnych” z założonymi celami	46
5. Potrzeby beneficjentów a konstrukcja operacji „Modernizacja Gospodarstw Rolnych”	54
6. Poziom zakontraktowania projektów a wskaźniki produktu	58
7. Podsumowanie	61

Streszczenie

Raport końcowy z oceny efektów wdrażania operacji „Modernizacja Gospodarstw Rolnych” podzielony został na siedem części, z czego pierwsza stanowi wstęp, w którym przybliżono cel oraz strukturę przygotowanego opracowania a także skład zespołu ewaluacyjnego, a ostatnia część jest podsumowaniem.

W części drugiej przedstawiono najważniejsze elementy konstrukcji analizowanej operacji. Skupiono się na przybliżeniu sposobu zdefiniowania grupy docelowej, zakresu oraz warunków udzielania pomocy, zastosowanych kryteriów dostępu, a także metody wyboru operacji.

W części trzeciej skupiono się na zaprezentowaniu w możliwie zwięzły sposób obserwowanych do końca 2022 roku efektów wdrożenia operacji w czterech analizowanych obszarach wsparcia. Przedstawiono populację beneficjentów wraz z najważniejszymi jej charakterystykami. Dokonano też prezentacji istotnych cech analizowanych podgrup tej populacji, przy czym podziału dokonano tu w oparciu o m.in. formę prawną, płeć i wiek beneficjentów czy wielkość gospodarstw rolnych. Szczególną uwagę zwrócono na różnice regionalne w wykorzystaniu środków na wsparcie w ramach MGR a także na opis populacji beneficjentów wnioskujących wspólnie. Zaprezentowano też sposób wydatkowania środków przez beneficjentów.

Część czwarta poświęcona jest odpowiedzi na pytanie o spójność pomiędzy kształtem MGR a zakładanymi celami. Na bazie przeprowadzonych analiz potwierdzono istnienie tej spójności, a także zaprezentowano korzystny wpływ, jaki wywiera MGR na wyniki ekonomiczno-produkcyjne gospodarstw beneficjentów.

W części piątej skoncentrowano się na pytaniu o zbieżność potrzeb beneficjentów z kształtem MGR. Dowiedziono, że nie ma niezgodności pomiędzy analizowanymi pojęciami. Na bazie przeprowadzonych ankiet, oceny stopnia zainteresowania wsparciem w ramach MGR, a także wyników badań literaturowych, stwierdzono, że obecny kształt MGR odpowiada zdecydowanej większości beneficjentów.

Zawartość części szóstej stanowi odpowiedź na pytanie odnoszące się do możliwości osiągnięcia założonych w programie wartości docelowych wskaźników produktu. Na bazie oceny zmian wartości wskaźników produktu

w poprzednich latach i uwzględniając liczbę podpisanych umów potwierdzono, że szanse niedotrzymania założonych wartości są niewielkie.

Raport kończy się podsumowaniem, w którym streszczono najważniejsze wyniki przeprowadzonych prac, a także zawarto sugestie, co do możliwych w przyszłości modyfikacji operacji podobnych do MGR, które mogłyby wpłynąć na jeszcze lepsze funkcjonowanie wsparcia inwestycji w gospodarstwach rolnych.

1. Wstęp

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) to jeden z fundamentów wspólnej polityki rolnej, definiujący kształt unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich oraz rolnictwa. Spośród szeregu różnorodnych operacji składających się na PROW szczególne miejsce zajmuje „Modernizacja gospodarstw rolnych” (MGR), na której realizację przeznaczono ok. 1/8 całości środków. Wśród wielu producentów rolnych operacja ta uważana jest za jeden z najważniejszych elementów całej unijnej polityki wobec wsi i rolnictwa. Z tego też względu właściwa ocena efektów wdrażania tej operacji jest niezwykle istotna. Należy bowiem pamiętać, że ewaluacja stanowi nierozłączny element prowadzenia wspólnej polityki rolnej. Proces ewaluacji pozwala odpowiedzieć na pytania o stopień spełnienia wcześniej podjętych zamierzeń, o ocenę rezultatów podjętych działań czy wreszcie o plany w zakresie przyszłych działań.

Niniejszy raport końcowy, odnoszący się do zleconego przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW) zadania pt. „Modernizacja gospodarstw rolnych (obszar a, b, c, d) – ocena efektów wdrażania” jest wynikiem prac zespołu pracowników naukowych Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego (IERiGŻ-PIB) pod kierownictwem dr. Cezarego Klimkowskiego, w skład którego wchodzi także: prof. dr hab. Jacek Kulawik, dr inż. Michał Soliwoda, mgr inż. Justyna Herda-Kopańska. Raport ten przedstawia wyniki prac nad znalezieniem odpowiedzi na postawione pytania ewaluacyjne.

W wyniku konsultacji wewnątrz zespołu pracującego nad ewaluacją postanowiono zmodyfikować układ części raportu. Po streszczeniu i wstępie, kolejna część raportu poświęcona jest przybliżeniu kształtu przepisów regulujących funkcjonowanie ocenianej operacji. Następnie przedstawiono wyniki badań nad efektami realizacji operacji MGR. W kolejnym rozdziale udzielono odpowiedzi na pytanie o spójność konstrukcji operacji z założonymi celami. Następnie skoncentrowano się na zagadnieniu zbieżności między operacją a potrzebami beneficjentów MGR. Rozdział siódmy poświęcony jest analizie mającej na celu przynieść odpowiedź na pytanie o szanse osiągnięcia założonych w programie wskaźników produktu. Całość zakończono podsumowaniem.

2. Przepisy regulujące wsparcie w ramach operacji „Modernizacja Gospodarstw Rolnych”

Modernizacja Gospodarstw Rolnych (MGR) w terminologii Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW 2014-2020) jest jedynie operacją, czyli w sensie porządkowym kategorią mniej istotną zarówno od działania jak i poddziałania. Biorąc jednak pod uwagę sumę środków przeznaczonych na realizację tej operacji jak i szacowaną liczbę beneficjentów MGR stanowi najważniejszy element zestawu instrumentów zgrupowanych w ramach działania 4. Inwestycje w środki trwałe. Limit środków ogółem przeznaczonych na wsparcie w ramach MGR, czyli blisko 10,5 miliarda złotych, decyduje o ponad połowie (57,3%) funduszy powiązanych z wdrażaniem pomocy w ramach działania 4. Na drugi w hierarchii pokaźności budżetu rodzaj wsparcia, czyli poddziałanie 4.2. Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój, przeznaczono niecałe 4 miliardy złotych, czyli 21,5% środków odnoszących się do omawianego działania.

MGR wspólnie z takimi operacjami jak Inwestycje w gospodarstwach położonych na obszarach Natura 2000 (budżet w wysokości 0,5 miliarda złotych) oraz Inwestycje mające na celu ochronę wód przed zanieczyszczeniem azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych (z budżetem w wysokości 0,6 miliarda złotych) stanowią element wsparcia polskiego sektora rolnego w ramach poddziałania 4.1. Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych. Poddziałanie to decyduje o 63,6% ogółu wydatków w ramach działania 4. Warto jednocześnie nadmienić, że MGR jest najważniejszym elementem wspomnianego poddziałania 4.1., a na realizację tej operacji zaplanowano ponad 90% wszystkich środków przeznaczonych na to poddziałanie.

MGR stanowi niezwykle ważną składową nie tylko w ramach działania 4., czyli tego, które ukierunkowane jest na wspieranie inwestycji materialnych lub niematerialnych w gospodarstwach rolnych, w sektorze przetwórstwa oraz dotyczących infrastruktury związanej z rozwojem rolnictwa. Operacja MGR decyduje aż o 12,8% ogółu środków przeznaczanych na realizację PROW 2014-2020. Jest to kwota wyższa od sumy środków przeznaczonych na takie działania jak:

- Transfer wiedzy i działalność informacyjna (0,2 mld zł),
- Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem rolnym i usługi z zakresu zastępstw (0,5 mld zł),
- Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych (0,2 mld zł),
- Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich środków zapobiegawczych (0,5 mld zł),
- Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów (1,2 mld zł),
- Tworzenie grup producentów i organizacji producentów (1,2 mld zł),
- Rolnictwo ekologiczne (4 mld zł),
- Współpraca (0,6 mld zł),
- Zarządzanie ryzykiem (0,1 mld zł).

Zaledwie na dwa działania realizowane w ramach PROW 2014-2020, czyli Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej (14 mld zł) oraz Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (11,9 mld zł) przeznaczono większe środki niż na wsparcie w ramach MGR.

W ramach analizowanej operacji wspieranych jest szereg różnych podtypów działań inwestycyjnych gospodarstw rolnych. Z uwagi na wspólne cele udało się pogrupować wsparcie o różnych cechach w sześć następujących obszarów wsparcia:

- a. rozwój produkcji psziąt,
- b. rozwój produkcji mleka krowiego,
- c. rozwój produkcji bydła mięsnego,
- d. racjonalizacja technologii produkcji, wprowadzenie innowacji, zmiana profilu produkcji, zwiększenie skali produkcji, poprawa jakości produkcji lub zwiększeniem wartości dodanej produktu,
- e. nawodnienia w gospodarstwie rolnym,
- f. zielona energia w gospodarstwie rolnym.

MGR jako całość realizuje dwa różne cele szczegółowe wyróżnione w dokumentach programowych PROW 2014-2020. Pierwszym z nich jest cel szczegółowy 2a, czyli „Poprawa wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw oraz ułatwianie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw,

szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek, a także zróżnicowania produkcji rolnej”. Kolejnym jest cel 5C, czyli “Ułatwianie dostaw i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, produktów ubocznych, odpadów i pozostałości oraz innych surowców nieżywnościowych dla celów biogospodarki”. Z uwagi jednak na fakt, że w ramach niniejszego opracowania analizowane są wyłącznie pierwsze cztery obszary, przedmiotem zainteresowania będzie wyłącznie cel szczegółowy 2a. Cel ten jest realizowany w ramach priorytetu P2 “Zwiększenie rentowności gospodarstw i konkurencyjności wszystkich rodzajów rolnictwa we wszystkich regionach oraz promowanie innowacyjnych technologii w gospodarstwach i zrównoważonego zarządzania lasami”.

Mając na uwadze duże znaczenie MGR w całości instrumentów prowadzonej obecnie polityki wobec rolnictwa i obszarów wiejskich, warto przyrzeć się zasadom udzielania wsparcia w ramach Modernizacji Gospodarstw Rolnych. Szczegółowe rozwiązania określające sposób funkcjonowania wsparcia w ramach MGR określone zostały w 11 rozporządzeniach Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Pierwszym z nich jest Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 sierpnia 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. Zdefiniowało ono sposób udzielania pomocy w ramach wszystkich czterech analizowanych obszarów wsparcia.

Przepisy zawarte w rozporządzeniu z 2015 roku były zmieniane do końca 2022 roku dziewięciokrotnie, przy czym ostatnia zmiana odnosi się do rozporządzenia z 14 grudnia 2022 roku, co oznacza, że zawarte tam regulacje nie miały istotnego znaczenia dla procesów zachodzących w analizowanym okresie. W międzyczasie opublikowane zostały dwukrotnie (I połowa 2020 roku oraz II połowa 2021 roku) obwieszczenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi ujednolicające tekst rozporządzenia regulującego udzielanie wsparcia w ramach Modernizacji Gospodarstw Rolnych.

Zapisy rozporządzeń regulują wszystkie najistotniejsze aspekty udzielania wsparcia w ramach MGR. Podstawową kwestią jest w tym aspekcie ustalenie grupy docelowej, do której kierowana będzie pomoc finansowa. Już na samym początku ustalono, że pomoc przyznana może być posiadaczowi samoistny lub zależnemu gospodarstwa rolnego (o powierzchni od 1 do 100 ha) lub

nieruchomości służącej do prowadzenia produkcji w zakresie działów specjalnych, położonych na terytorium Polski.

Kolejnym wymogiem jest konieczność prowadzenia w posiadanym gospodarstwie w celach zarobkowych działalności rolniczej. Do działalności tego rodzaju nie można zaliczyć chowu i hodowli ryb a także działalności naukowo-badawczej. Wiąże się z tym konieczność spełnienia warunku, który mówi o uzyskaniu przychodu ze sprzedaży produktów rolnych w wysokości co najmniej 5.000 PLN w okresie 12 miesięcy poprzedzających miesiąc złożenia wniosku¹.

Potencjalny beneficjent musi posiadać numer identyfikacyjny ewidencji producentów oraz ewidencji wniosków o płatności. Zobligowany jest również do kierowania gospodarstwem rolnym. Musi też być obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej (UE) a także być pełnoletni.

W przypadku, jeżeli o wsparcie ubiega się osoba prawna albo spółka osobowa istnieje również obowiązek wpisania do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS).

Niezwykle istotnym wymogiem są progi wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego, które posiadacz wnioskuje o przyznanie pomocy. Minimalna wielkość ekonomiczna gospodarstwa wynosi 10 tys. euro, a wyjątek stanowią tu wyłącznie gospodarstwa osób wspólnie wnioskujących. Co więcej, gospodarstwo rolne nie może wykazywać zbyt dużej siły ekonomicznej. Progiem maksymalnej wielkości ekonomicznej jest poziom 200 tys. euro, przy czym w roku 2016 próg ten podniesiono dla wnioskujących o wsparcie w ramach obszaru A do 250 tys. euro.

Należy również dodać, że w jednym roku można złożyć tylko jeden wniosek o przyznanie pomocy dotyczący danego gospodarstwa, a kolejność przysługiwania pomocy w zależności od liczby punktów. Natomiast w przypadku, gdy dwa lub więcej gospodarstwa uzyskały równą liczbę punktów pierwszeństwo przyznawane jest temu wnioskującemu, który wystąpił o pomoc niższej wartości. Jeśli nie rozwiązuje to problemu, pierwszeństwo mają młodszy producenci rolni.

---

¹ Warunek ten został uchylony Rozporządzeniem z 1 marca 2019 r. wobec rolników, którzy dopiero rozpoczęli samodzielne gospodarowanie na własny rachunek.

W ramach MGR istnieje również możliwość wspólnego wnioskowania o wsparcie. Każdy z wnioskujących musi kierować swoim gospodarstwem a także być obywatelem UE. Ponadto osoby wspólnie wnioskujące muszą podpisać co najmniej 7-letnią umowę, co do zasad wspólnego użytkowania przedmiotu operacji. Umożliwienie dofinansowanie inwestycji przeprowadzonej dzięki wspólnemu wysiłkowi większej ilości producentów rolnych wynika nie tylko z chęci promowania współdziałania a przez to pełniejszego wykorzystania środków nabytych dzięki wsparciu w ramach MGR. Z tej formy uzyskania pomocy korzystać mogą także mniejsi producenci rolni, którzy planują uzyskać odpowiednią wielkość ekonomiczną właśnie dzięki zwrotom z przeprowadzonej inwestycji. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa kierowanego przez osobę wnioskującą wspólnie z innymi rolnikami może być mniejsza niż 10 tys. euro. Istnieje tu jednak warunek, że suma wielkości ekonomicznych gospodarstw osób wspólnie wnioskujących wynosi co najmniej 15 tys. euro a także że w wyniku realizacji operacji, w roku złożenia wniosku o płatność końcową, gospodarstwo każdej z tych osób osiągnie wielkość ekonomiczną wynoszącą co najmniej 10 tys. euro. Realizacja takiej operacji wspólnie musi być uzasadniona co najmniej organizacją i skalą prowadzonej działalności rolniczej.

W niniejszym opracowaniu analizie poddane zostaną efekty wsparcia w ramach czterech obszarów. Są to obszary, w których producent rolny przeprowadza inwestycje nakierowane na:

- rozwój produkcji prosiąt (obszar A),
- rozwój produkcji mleka krowiego (obszar B),
- rozwój produkcji bydła mięsnego (obszar C),
- racjonalizację technologii produkcji, wprowadzenie innowacji, zmianę profilu produkcji, zwiększenie skali produkcji, poprawę jakości produkcji lub zwiększenie wartości dodanej produktu (obszar D).

W obszarze A realizacja inwestycji ma doprowadzić do wzrostu liczby loch w gospodarstwie do co najmniej 50. Inwestycje muszą być związane bezpośrednio z budową, modernizacją budynków inwentarskich (wraz z wyposażeniem) lub adaptacją innych istniejących w gospodarstwie budynków na budynki inwentarskie (wraz z wyposażeniem), lub budową lub modernizacją magazynów paszowych. Limit pomocy wynosi w tym przypadku 900 tys. zł.

W obszarze B wspierane są działania inwestycyjne, w wyniku realizacji których nastąpi w gospodarstwie wzrost liczby krów mlecznych do co najmniej 25. Podobnie jak w przypadku obszaru A, inwestycje muszą być związane bezpośrednio z budową, modernizacją budynków inwentarskich (wraz z wyposażeniem) lub adaptacją innych istniejących w gospodarstwie budynków na budynki inwentarskie (wraz z wyposażeniem), lub budową lub modernizacją magazynów paszowych. Należy pamiętać, że pomoc jest przyznawana wyłącznie, gdy w gospodarstwie jest utrzymywane co najmniej 15 krów mlecznych. Warunek ten nie dotyczy producentów, którzy mają nie więcej niż 40 lat i którzy kwalifikują się do korzystania z operacji typu „Premie dla młodych rolników”. Mogą oni w ogóle nie posiadać krów mlecznych, jeżeli w wyniku realizacji operacji liczba krów mlecznych wyniesie co najmniej 25, a wielkość ekonomiczna gospodarstwa wynosi co najmniej 10 tys. euro.

Także w przypadku obszaru C, skierowanego do hodowców bydła ras mięsnych istnieje konieczność przeprowadzenia inwestycji, które będą związane bezpośrednio z budową, modernizacją budynków inwentarskich (wraz z wyposażeniem) lub adaptacją innych istniejących w gospodarstwie budynków na budynki inwentarskie (wraz z wyposażeniem), lub budową lub modernizacją magazynów paszowych.

Należy również pamiętać, że w ramach MGR wspierane są wyłącznie inwestycje związane bezpośrednio z działalnością rolniczą. Jako działalność tę rozumie się także przygotowanie do sprzedaży produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie.

Istotnym zastrzeżeniem jest, że gdy operacja związana bezpośrednio z produkcją zwierzęcą, operacja może obejmować wyłącznie inwestycje związane z produkcją zwierzęcą. Co więcej przeprowadzana inwestycja powinna być uzasadniona ekonomicznie, w tym pod względem racjonalności jej kosztów, a koszty kwalifikowalne nie mogą być finansowane z udziałem innych środków publicznych. Ponadto realizacja inwestycji nie może być możliwa bez udziału środków publicznych.

Kolejny wymóg dotyczy uwarunkowań rynkowych. Nie może być wspierana inwestycja, która spowoduje wzrostu produkcji, gdy brak jest na nią rynku zbytu.

Niezwykle istotne jest, by działania producenta rolnego umożliwiające dzięki wsparciu w ramach MGR przyczyniały się do poprawy ogólnych wyników

gospodarstwa, jeżeli ma ona na celu poprawę konkurencyjności i zwiększenie rentowności gospodarstwa.

Wymiernym efektem inwestycji ma być wzrost wartości dodanej brutto w gospodarstwie (GVA), który musi wynieść co najmniej o 10% w okresie 5 lat od dnia przyznania pomocy w odniesieniu do roku, kiedy rozpoczął się termin składania wniosków o przyznanie pomocy.

W ramach MGR przyznaje się pomoc w wysokości do 50% kosztów kwalifikowalnych lub – w przypadku operacji realizowanej przez osoby wspólnie wnioskujące lub młodego rolnika – 60% kosztów kwalifikowalnych. Jednocześnie przyznana pomoc nie może być mniejsza niż 30% tych kosztów.

Do refundowanych kosztów kwalifikowalnych zalicza się przede wszystkim koszty:

1) budowy, przebudowy, remontu połączonego z modernizacją budynków lub budowli

2) zakupu lub związane z umową leasingu, zakończonego przeniesieniem prawa własności, nowych maszyn, urządzeń, wyposażenia do produkcji rolnej

3) zakładania sadów lub plantacji krzewów owocowych, gatunków owocujących efektywnie dłużej niż 5 lat;

4) budowy albo zakupu elementów infrastruktury technicznej

5) kosztów ogólnych.

Pomoc nie może więc obejmować refundacji kosztów nabycia nieruchomości. Należy też pamiętać, że nie zostanie udzielone wsparcie, jeżeli dotyczyć by ono miało nabycia maszyn tego samego rodzaju lub przeznaczenia jak rzeczy nabyte w ramach PROW 2007–2013. Nie wolno również nabywać maszyn i urządzeń używanych. Refundacja nie obejmuje również leasingu zwrotnego czy kosztów związanych z umową leasingu, takich jak np. ubezpieczenia. MGR nie przewiduje również wsparcia przy okazji ponoszenia kosztów dostosowania do norm lub wymogów unijnych, jak również nabycia zwierząt. Refundacja nie może również obejmować kosztów poniesionych w związku z realizacją inwestycji odtworzeniowych.

Wsparcie udzielane w ramach MGR odnosi się do wartości rynkowej ponoszonych kosztów, co oznacza, że jeżeli beneficjent przedstawi, że poniósł koszty rażąco zawyżone pod względem oceny ich racjonalności, przy ustalaniu ostatecznej kwoty refundacji uwzględnione zostaną wartości rynkowe.

Istotne jest również, że koszty ogólne nie mogą przekraczać 10% pozostałych kosztów kwalifikowalnych.

Biorąc pod uwagę powyżej przedstawione warunki należy pamiętać, że limit pomocy na jednego beneficjenta i jedno gospodarstwo w MGR wynosi:

- 900 tys. zł dla rozwoju produkcji psiań;
- 500 tys. zł, dla inwestycji związanych bezpośrednio z budową, modernizacją budynków inwentarskich (wraz z wyposażeniem) lub adaptacją innych istniejących w gospodarstwie budynków na budynki inwentarskie (wraz z wyposażeniem), lub budową lub modernizacją magazynów paszowych w gospodarstwach;
- 200 tys. zł dla pozostałych.

Co więcej, dwa pierwsze powyżej przedstawione limity kwotowe uwzględniają pomoc finansową wypłaconą na „Restrukturyzację małych gospodarstw”. Pomocy nie przyznaje się, gdy planowana wysokość kosztów kwalifikowalnych nie przekracza 50 tys. zł.

Każda wspierana inwestycja może być realizowana w nie więcej niż dwóch etapach, a wykonanie zakresu rzeczowego, w tym poniesienie przez beneficjenta kosztów kwalifikowalnych wraz ze złożeniem wniosku o płatność końcową musi nastąpić terminie 36 miesięcy od dnia zawarcia umowy (dla operacji realizowanych w dwóch etapach) oraz 24 miesięcy od dnia zawarcia umowy (dla operacji realizowanych w jednym etapie).

Sam wniosek o płatność pośrednią, który składany jest po zrealizowaniu każdego z etapów operacji musi być złożony do 24 miesięcy od dnia zawarcia umowy. Natomiast płatność końcowa, gdzie wniosek jest składany po zrealizowaniu całej operacji, musi objąć nie mniej niż 25% łącznej planowanej wysokości pomocy.

Dla operacji obejmujących leasing pomoc przyznaje się, jeżeli operacja będzie realizowana w nie więcej niż pięciu etapach, ponadto wniosek o płatność będzie składany nie częściej niż co 6 miesięcy, a zakończenie realizacji operacji i złożenie wniosku o płatność końcową nastąpi w terminie 60 miesięcy od dnia zawarcia umowy.

Warto również wspomnieć o wybranych kryteriach wyboru operacji. Zasady są tu różne w zależności od obszaru. Przykładowo, w przypadku obszaru A (rozwój produkcji psiań) premiiowane są:

- wzrost średniej rocznej liczby loch w stadzie (od 1 do 5 punktów);
- liczba loch w stadzie osiągnięta w wyniku operacji (od 1 do 3 punktów);
- uczestnictwo w krajowym lub unijnym systemie jakości (do 2 punktów);
- uczestnictwo w systemie rolnictwa ekologicznego (do 4 punktów);
- wiek wnioskodawcy poniżej 40 lat (3 punkty);
- inwestycje służące ochronie środowiska lub zapobieganiu zmianie klimatu (do 5 punktów).

Liczba przyznanych punktów w ramach pierwszych dwóch punktów jest uzależniona od konkretnych wartości związanych ze wzrostem liczby loch i ich końcowym stanem. Przykładowo, za minimalny wzrost liczby loch uznaje się od 10 do 20 sztuk. Przyznawany jest wówczas 1 punkt. Maksymalną liczbę 5 punktów przyznaje się, gdy wzrost ten wyniósł powyżej 50 sztuk. Minimalna wartość liczby loch w stadzie pozwalająca na uzyskanie punktu to 100 sztuk. Natomiast maksymalna liczba punktów przyznawana jest, gdy liczba ta przekracza 300 sztuk. Początkowo pomoc przyznawana była dopiero, gdy przyznano w sumie co najmniej 4 punkty. W roku 2019 obniżono próg do 3 punktów.

Podobne zasady obowiązują również w obszarach B oraz C, przy czym premiovany jest wówczas wzrost średniej rocznej liczby krów mlecznych lub krów na mięso w stadzie (minimalnie – 10 sztuk; maksymalnie – powyżej 50 sztuk) a także ostateczna liczba krów w stadzie uzyskana dzięki inwestycji (minimalnie – 30 sztuk; maksymalnie – powyżej 100 sztuk).

Odmiennie zasady odnoszą się do przyznawania punktów w ramach obszaru D. W tym przypadku premiovane są m.in.:

- inwestycje dotyczące wyłącznie budowy lub modernizacji budynków inwentarskich lub magazynu paszowego (5 punktów);
- inwestycje, w których koszty budowy lub modernizacji budynków inwentarskich lub magazynu paszowego przekraczają 50% (3 punkty);
- operacje związane ze zwiększeniem skali produkcji, o ile realizacja wpłynie też na zwiększenie uczestnictwa w rynku (1 punkt);
- zmiana profilu produkcji rolnej wpływająca na zróżnicowanie produkcji rolnej w gospodarstwie (1 punkt);
- uczestnictwo w krajowym lub unijnym systemie jakości (2 punkty);
- uczestnictwo w systemie rolnictwa ekologicznego (4 punkty);
- wiek wnioskodawcy poniżej 40 lat (3 punkty);

- inwestycje służące ochronie środowiska lub zapobieganiu zmianie klimatu (do 5 punktów).

Dodatkowo w przypadku operacji realizowanych w ramach obszaru D przyznaje się dodatkowe punkty w zależności od miejsca przeprowadzenia inwestycji. Przykładowo w województwie lubuskim można uzyskać dodatkowy punkt, jeżeli operacja realizowana jest wspólnie przez co najmniej 2 rolników, a w województwie mazowieckim premiowana jednym dodatkowym punktem jest budowa obiektów do przechowywania produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie bądź fakt, że wnioskujący jest beneficjentem działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” objętego PROW 2007–2013 lub operacji typu „Premie dla młodych rolników”. Należy zaznaczyć, że w obszarze D pomoc nie jest przyznawana, jeżeli uzyskano mniej niż 1,5 punktu. Na zakończenie warto również wspomnieć o zmianie przepisów regulujących pierwszeństwo przyznawania pomocy, do jakiej doszło w roku 2021. Ustalono wówczas, że w przypadku, gdy przeprowadzane będą nabory na kilka obszarów jednocześnie, to pomoc przysługuje w następującej kolejności: obszar A, obszar C, obszar B, obszar D.

3. Efekty realizacja operacji „Modernizacja Gospodarstw Rolnych” do końca roku 2022

W czterech analizowanych obszarach operacji MGR do końca 2022 roku podpisano 47.031 umów. Liczba beneficjentów jest wyższa i wyniosła 49.579, co wynika z faktu, że aż w przypadku 2.151 umów odnosiło się do wspólnego wniosku dwóch lub większej liczby producentów rolnych. W danych gromadzonych przez ARiMR odnotowano:

- 1.817 umów z dwoma wspólnie wnioskującymi rolnikami,
- 145 umów z trzema wspólnie wnioskującymi,
- 8 umów z czterema wspólnie wnioskującymi,
- 2 umowy, gdzie liczba wspólnie wnioskujących wyniosła 5 rolników,
- 1 umowę z 13 wspólnie wnioskującymi producentami rolnymi.

Podział liczby podpisanych umów z uwagi na obszar wsparcia zaprezentowano w tabeli 1. Największa liczba zawartych umów, wynosząca 44.369 i stanowiąca blisko 95% ogólnej liczby umów, dotyczy obszaru D. Następny w kolejności był obszar B poświęcony wsparciu producentów mleka, w ramach którego zawarto z ARiMR 1.935 umów, co stanowi 4,1% ogólnej ich liczby. W obszarze C, skierowanym do producentów żywności wołowej, podpisano 495 umów, co stanowiło nieco ponad 1% wszystkich umów. Najmniej umów – jedynie 232 – zawarto z beneficjentami korzystającymi ze wsparcia adresowanego do producentów trzody chlewnej (obszar A). Umowy w tym obszarze decydowały zaledwie o 5 promilach ogólnej liczby umów zawartych w ramach czterech analizowanych obszarów wsparcia.

Jakkolwiek liczba umów zawartych w obszarze A była najmniejsza i dwukrotnie mniejsza od liczby odpowiadającej obszarowi C, to z uwagi na wyższą średnią kwotę przypadającą na jedną umowę przekraczającą 771 tys. zł, zagregowana wartość wsparcia w ramach obszaru A wyniosła blisko 180 mln zł, co stanowiło 2% całkowitego wsparcia, i była wyższa od zagregowanej wartości wsparcia w ramach obszaru C o ponad 15 mln zł. Średni poziom wsparcia jednej umowy w obszarze C był ponad dwukrotnie niższy od tego z obszaru A. Warto dodać, że rekordowo wysoka wartość wsparcia dotyczyła właśnie obszaru A, gdzie 13 wspólnie wnioskujących producentów rolnych podpisało umowę o wartości 11,7 mln zł.

W przypadku obszaru B średnia kwota na umowę również przekroczyła 300 tys. zł, co biorąc pod uwagę limity wsparcia obowiązujące w najbardziej popularnym obszarze D, sprawiło, że obszar B z 4,1% ogólnej liczby umów odpowiadał za 6,9% ogólnej kwoty wsparcia. Zagregowana wartość wsparcia w ramach obszaru D wyniosła mniej niż 90% całkowitego wsparcia w czterech analizowanych obszarach.

Tabela 1. Wybrane charakterystyki umów podpisanych w ramach czterech analizowanych obszarów wsparcia

	Liczba umów	w tym wspólnie wnioskujący	Całkowita suma wsparcia	Średnia suma wsparcia	Całkowita suma inwestycji	Średnia suma inwestycji
Obszar A	232	34	179.008.825	771.590	524.261.023	2.259.746
Obszar B	1.935	35	606.766.995	313.575	1.784.624.800	922.287
Obszar C	495	20	163.477.526	330.258	429.336.937	867.347
Obszar D	44.369	2.062	7.909.626.657	178.269	20.028.522.702	451.408
Razem	47.031	2.151	8.858.880.003	188.363	22.766.745.462	484.080

Źródło: Dane ARiMR.

Wartość wszystkich inwestycji przeprowadzonych dzięki umowom podpisanym do końca roku 2022 wyniesie ponad 22,7 mld zł. Z tej kwoty niecałe 88% przypadnie na inwestycje w obszarze D. Ponad 1,78 mld zł inwestycji odnoszącej się do wsparcia producentów mleka w ramach obszaru B odpowiada za ponad 7,8% ogólnej kwoty inwestycji. Dla obszaru A oraz obszaru C liczby te wyniosły odpowiednio 0,5 mld zł i 2,3% oraz 0,4 mld zł i 1,9%.

Podobne relacje pomiędzy analizowanymi obszarami odnoszące się do liczby umów, wysokości wsparcia jak i wartości zrealizowanych inwestycji dotyczą liczb zawartych w tabeli 2., gdzie przedstawiono dane odnośnie zakończonych operacji. Warto odnotować, że na ponad 47 tysięcy producentów rolnych, którzy zawarli umowę z ARiMR do końca roku 2022 zakończyło operację jedynie 34,1 tysiąca z nich, co stanowi 72,6%. Najmniejszy odsetek rolników, którzy rozliczyli operację odnosi się do obszaru D, co wynika z kalendarza przeprowadzanych naborów.

Tabela 2. Wybrane charakterystyki zakończonych operacji w ramach czterech analizowanych obszarów wsparcia

	Liczba umów	w tym wspólnie wnioskujący	Całkowita suma wsparcia	Średnia suma wsparcia	Całkowita suma inwestycji	Średnia suma inwestycji
Obszar A	191	16	118 092 365	618.285	326.678.728	1.710.360
Obszar B	1.671	22	494.894.814	296.167	1.371.229.053	820.604
Obszar C	410	12	123.080.433	300.196	313.405.300	764.403
Obszar D	31.877	1.320	5.280.977.569	165.667	13.300.729.829	417.252
Razem	34.149	1.370	6.017.045.182	176.200	15.312.042.910	448.389

Zródło: Dane ARiMR.

Szczególnie istotną różnicą pomiędzy obiema badanymi grupami pozostają znacząco niższe średnia jak i całkowite wartości wsparcia oraz inwestycji w grupie beneficjentów, którzy zakończyli operacje. Jest to najprawdopodobniej wynik łatwiejszego i szybszego rozliczania inwestycji mniejszych. Im większa liczba nabytych maszyn i urządzeń, tym większa szansa, że inwestycja nie została rozliczona do końca badanego okresu. Także inwestycje budowlane pochłaniają znacznie więcej czasu niż te polegające wyłącznie na zakupie nowego sprzętu.

Zauważa się również, że w stosunku do grupy odnoszącej się do podpisanych umów w przypadku zakończonych operacji niższy jest udział umów, w których wnioskowano wspólnie. W pierwszej populacji umowy te stanowiły 4,6% wszystkich umów, zaś w zakończonych operacjach jedynie 4%. Różnice te są szczególnie wyraźne w przypadku obszaru A, gdzie odsetek ten wyniósł odpowiednio 14,7% oraz 8,4%. Te różnice także wynikają z prostszych i szybszych procedur w przypadku wnioskowania samodzielnego.

Różnice pomiędzy populacją wszystkich beneficjentów, którzy podpisali umowę a podgrupą tych, którzy do końca 2022 roku zakończyli operacje przedstawiono w tabeli 3. Widać, że brak jest istotnych różnic odnoszących się do posiadanego arealu, wielkości ekonomicznej gospodarstwa czy wieku rolnika. Zauważa się jedynie wspomniany już wcześniej niższy poziom wartości inwestycji jak i wsparcia w grupie beneficjentów, którzy zakończyli operacje. Także struktura gospodarstw w podziale na typ rolniczy nie wykazuje większych różnic pomiędzy obu grupami.

Tabela 3. Wybrane charakterystyki populacji beneficjentów z podpisaną umową oraz z zakończoną operacją

	Gospodarstwa z podpisaną umową	Gospodarstwa z ukończoną operacją
Średnia powierzchnia gospodarstwa	44,06	43,66
w tym UR	40,99	40,69
Średnia wielkość ekonomiczna SO	56.052	56.037
Średni wiek rolnika	35,72	34,91
Średnia wartość inwestycji	484.080	465.850
Średni poziom kosztów kwalifikowalnych	372.555	377.590
Średnia kwota wsparcia	187.381	184.270
Najczęstsze typy rolnicze	Uprawy polowe – 43% Krowy mleczne – 20% Mieszane – 17% Uprawy trwałe – 9% Zwierzęta traw. – 6%	Uprawy polowe – 42% Krowy mleczne – 21% Mieszane – 17% Uprawy trwałe – 8% Zwierzęta traw. – 6%

Zródło: Dane ARiMR.

W tabeli 4. zaprezentowano wybrane charakterystyki opisujące podgrupy beneficjentów z poszczególnych naborów. Do końca roku 2022 odbyło się osiem naborów do jednego z czterech analizowanych obszarów wsparcia. Cztery z tych naborów odnosiły się do obszarów A, B oraz C. Dwa z nich skierowane były do producentów zamierzających skorzystać ze wsparcia w ramach naboru D. W kolejnych dwóch przyjmowano wnioski na każdy z czterech wymienionych obszarów.

Najbardziej rzucającą się w oczy różnicą pomiędzy poszczególnymi naborami jest wynikające z regulacji odnoszących się do limitów wsparcia zróżnicowanie odnoszące się do średniej wartości wsparcia oraz inwestycji. Wartości te są najwyższe dla naborów, w których przyjmowano wnioski dla pierwszych trzech obszarów. W drugim naborze w roku 2018 uzyskano wartości rekordowe, gdzie średnia kwota wsparcia wyniosła ponad 470 tys. zł a średnia wartość inwestycji przekroczyła 1.478 tys. zł. Najniższe poziomy tych zmiennych odnoszą się do dwóch naborów, w których przyjmowano wnioski wyłącznie w ramach obszaru D.

Tabela 4. Wybrane charakterystyki dotyczące kolejnych naborów wniosków w ramach MGR

Nabory	Liczba wniosków	Liczba umów	Stosunek umów do wniosków	Udział zakończonych operacji	Średnia wartość wsparcia	Średnia wartość inwestycji	Obszary
2015_01	2.472	1.021	41,3%	97,3%	341.204	950.535	A, B, C
2016_01	30.523	11.232	36,8%	94,2%	191.534	489.536	A, B, C, D
2017_01	1.511	509	33,7%	93,7%	311.637	921.146	A, B, C
2018_01	21.372	14.746	69,0%	89,0%	175.587	443.856	D
2018_02	865	256	29,6%	78,9%	473.178	1.478.692	A, B, C
2019_01	1.522	494	32,5%	69,4%	291.532	805.121	A, B, C
2020_02	15.402	10.666	69,3%	65,3%	176.638	445.032	D
2021_01	12.066	8.086	67,0%	18,0%	180.264	463.684	A, B, C, D
Razem	85.733	47.031	54,8%	72,0%	188.351	484.051	

Źródło: Dane ARiMR.

Zauważyć również należy wyższy stosunek zawartych umów do złożonych wniosków w przypadku naborów, gdzie przyjmowano wnioski dla obszaru D. Jak już wspomniano inwestycje odnoszące się w większości do zakupu maszyn i narzędzi są co do zasady prostsze niż skomplikowane inwestycje budowlane. Sama liczba złożonych wniosków jak i zawartych umów również rośnie dla naborów odnoszących się do obszaru D.

Zanim przedstawione zostaną cechy wybranych grup beneficjentów warto przyjrzeć się populacji producentów rolnych, którzy zdecydowali się na wspólne wnioskowanie. Jak wskazano w tabeli 2. wśród podpisanych umów jest 2.151 dotyczących producentów rolnych, którzy nie są głównym wnioskodawcą. Umowy te odnoszą się zaś do 1.973 operacji, które realizowane są przez więcej niż jednego producenta. W tej liczbie operacji, jak już wspomniano, największy udział miały te, w której realizację przeprowadza dwóch wnioskujących, gdyż 1.817 inwestycji oznacza ponad 92% wszystkich tego typu działań.

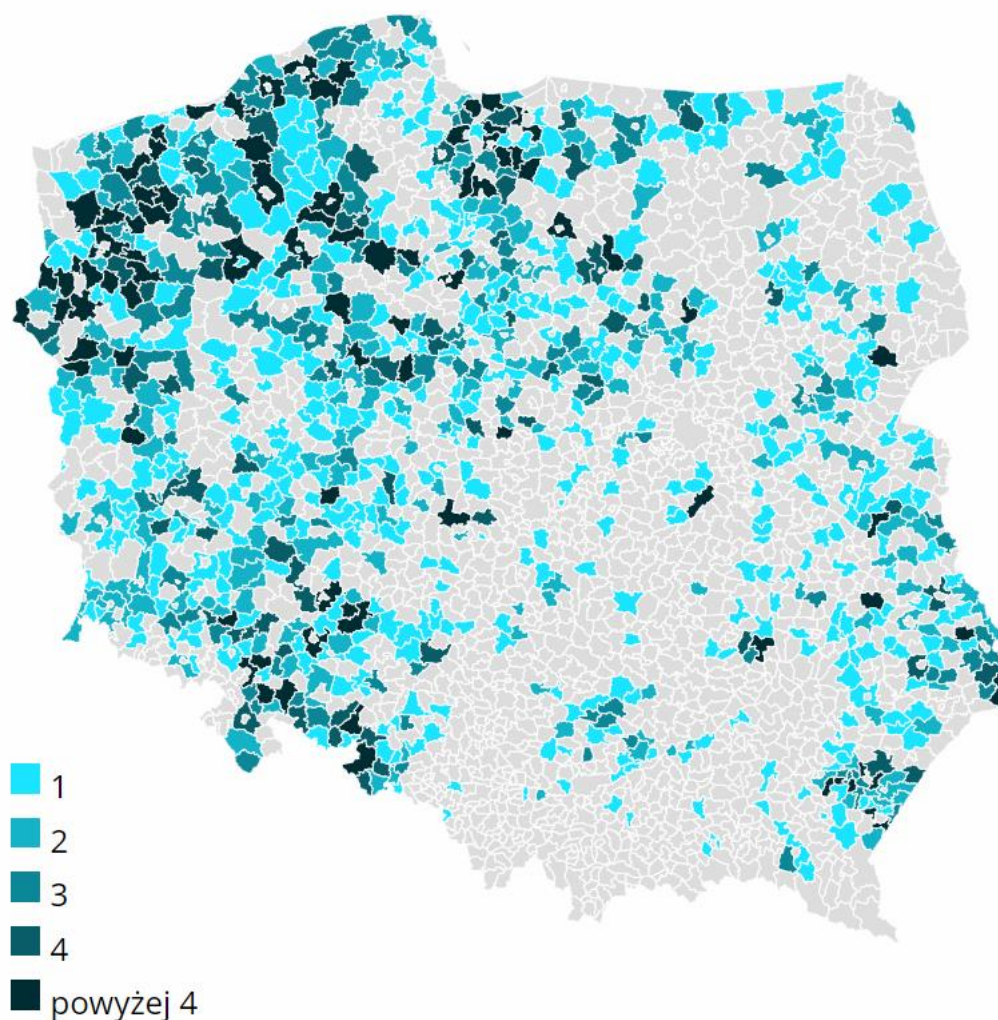
Jednym z celów wdrożenia instytucji wspólnego wnioskowania miało być umożliwienie korzystania z MGR najmniejszym producentom rolnym, których wielkość ekonomiczna była niższa 10.000 euro. Do końca roku 2022 odnotowano jednak niewielką liczbę tego typu producentów rolnych. Było ich zaledwie 182 (0,37% wszystkich beneficjentów). Blisko 80% z nich znalazło się w grupie producentów, którzy podpisali umowę, gdzie inwestycja realizowana będzie przez dwóch producentów rolnych. Stanowili więc oni w tej grupie zaledwie niecałe 4% wszystkich beneficjentów. Podobnie w grupach producentów, którzy realizowali operacje w trzy- bądź czteroosobowej grupie, rolnicy cechujący się wielkością ekonomiczną poniżej 10.000 euro stanowili zaledwie niecałe 7% tych populacji. Co więcej, średni poziom wielkości ekonomicznej gospodarstw beneficjentów samodzielnych, nie różni się znacząco od poziomu odnotowywanego dla producentów wspólnie wnioskujących. Oznacza to, że ubieganie się o wnioskowanie wspólne z uwagi na niską wielkość ekonomiczną gospodarstwa rolnego nie był najistotniejszym motywem.

Wydaje się, że dużo ważniejszą przyczyną ubiegania się o wnioskowanie wspólne jest możliwość sumowania wsparcia i możliwość przeprowadzania inwestycji o większej skali. Z pewnością motyw ten odnosi się do rekordowego wniosku 13 producentów rolnych wnioskujących wspólnie o wsparcie w budowie chlewni, gdzie wartość inwestycji przekroczyła w sumie 36 milionów złotych. Średnia wartość inwestycji dla producentów samodzielnie ubiegających się o wsparcie wyniosła 463,5 tys. zł. W grupie producentów wnioskujących wspólnie wartość ta równała się 1.083 tys. zł. Pomijając dwie umowy, w których wsparcie dotyczyć będzie pięcioosobowych grup rolników, zauważ się również zależność, że im większa grupa osób wspólnie wnioskujących tym wyższa wartość inwestycji. W populacji dwuosobowych grup rolników wyniosła ona 875 tys. zł, a dla grup czteroosobowych – 4.520 tys. zł. Podobnie rośnie również wysokość kosztów kwalifikowalnych ogółem, która w populacji beneficjentów samodzielnych wyniosła 373 tys. zł a dla wspólnie wnioskujących – 706,4 tys. zł.

Należy również wspomnieć, że gospodarstwa rolne osób wspólnie wnioskujących cechowały się większą powierzchnią (59,9 ha) od gospodarstw beneficjentów samodzielnych (42,6 ha). Nie odnotowano natomiast różnic odnośnie wieku czy płci beneficjentów w analizowanym aspekcie. Jeżeli zaś chodzi o obszar wsparcia, to największy udział wspólnego wnioskowania dotyczy obszaru A (12,8% umów). Wnioskowanie wspólne było tu blisko trzykrotnie częstsze niż w obszarze D (4,4% umów). Najrzadziej wnioskowano o

finansowanie wspólnie przeprowadzanej inwestycji w przypadku obszaru B (1,8% umów).

Rysunek 1. Liczba podpisanych umów wspólnie wnioskujących w poszczególnych gminach

Źródło: Opracowanie przy wykorzystaniu programu kartogramy.pl na podstawie danych ARiMR.

Na rysunku 1. przedstawiono mapę wskazującą, w których gminach podpisano umowy dla producentów wspólnie wnioskujących. Tego rodzaju gmin jest 892, przy czym w blisko połowie z nich (480 gmin) doszło do podpisania tylko jednej takiej umowy. W kolejnych 197 gminach podpisano dwie takie umowy, a w następnych 111 – 3 umowy. Jedyne w 154 gminach podpisano więcej niż 3 umowy z opcją wspólnego wnioskowania. Najwięcej wspólnie wnioskujących (12 umów) odnotowano w trzech gminach województwa zachodniopomorskiego – Wałczy, Choszcznie i Pełczycach. Po 11 tego rodzaju umów podpisano w gminie Witnica w województwie lubuskim oraz gminie Pyrzyce w województwie zachodniopomorskim. Natomiast w dwóch gminach

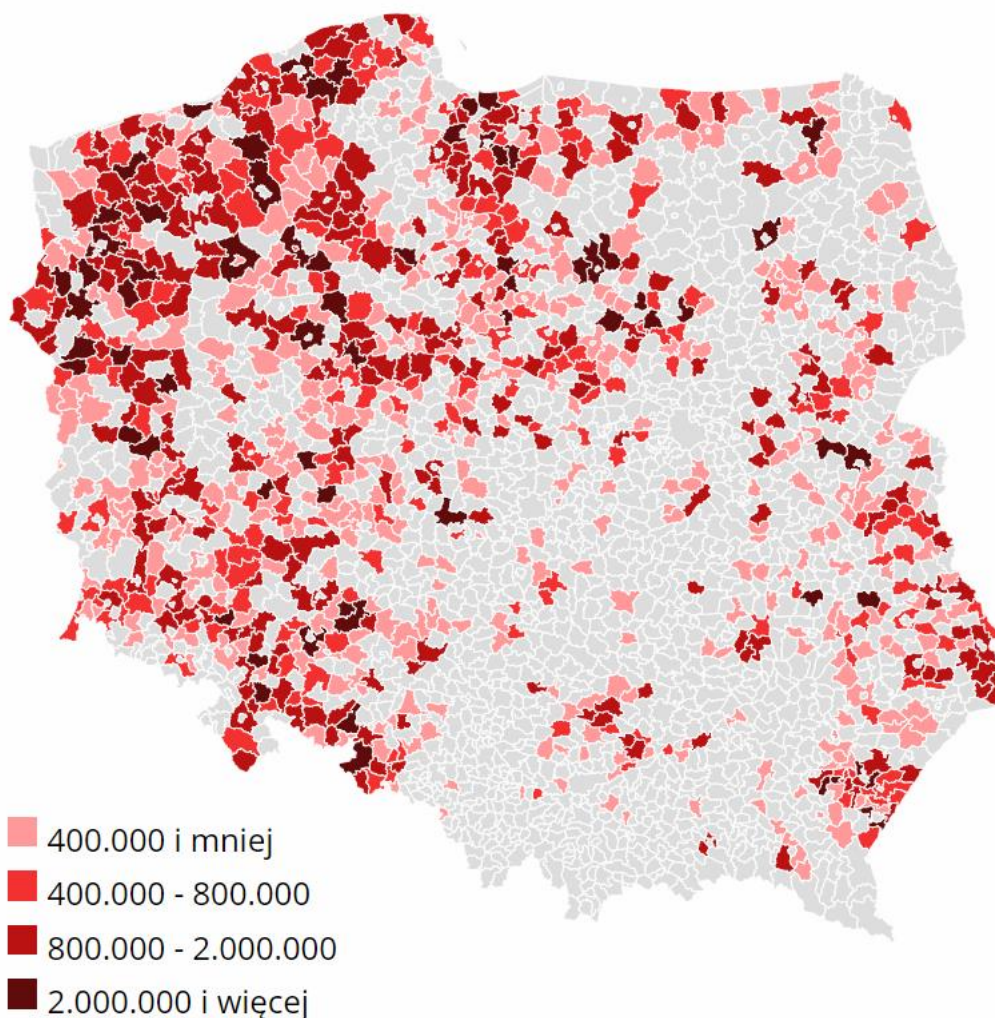
podpisano 10 tych umów. Są to gmina Jarosław w województwie podkarpackim oraz gmina Słońsk w województwie lubuskim.

Generalnie największy udział umów z opcją wnioskowania wspólnego zanotowano w województwie zachodniopomorskim. Podpisano tam 310 tego rodzaju umów, co stanowi 16,2% całości. Wysoki udział tych umów zarejestrowano również w województwach: lubuskim (13,8% - 131 umów), pomorskim (10,4% - 210 umów), dolnośląskim (9,4% - 198 umów) oraz podkarpackim (8,2% - 100 umów). Na drugim krańcu tej klasyfikacji znajduje się województwo podlaskie, gdzie umowy składane przez wspólnie wnioskujących stanowiły zaledwie 1% wszystkich podpisanych umów. W województwie tym było takich umów 45. W trzech województwach odnotowano jeszcze mniejszą liczbę tych umów. Mowa tu o województwach: świętokrzyskim (36 umów), małopolskim (33 umowy) oraz śląskim (18 umów). Jednak z uwagi na niższą całkowitą liczbę umów, ich udział był minimalnie wyższy niż ma to miejsce w przypadku województwa podlaskiego.

Na rysunku 1. zaprezentowano liczbę umów. Jak już wspomniano w wielu przypadkach liczba producentów rolnych wspólnie wnioskujących była większa od dwóch, co sprawia, że rozkład liczby beneficjentów tego rodzaju umów w gminach nieznacznie się różni od rozkładu liczby umów w gminach. Korelacja jest tu jednak zbyt wysoka, by miał sens prezentowanie odrębnej mapy z liczbą beneficjentów. Wynika ona z faktu, że dla aż 755 gmin stosunek liczby beneficjentów do liczby umów z opcją wspólnego wnioskowania wynosi 2. Warto niemniej wspomnieć o tych gminach, gdzie stosunek ten jest wyższy od 3. W gminie Złotoryja w województwie dolnośląskim oraz gminie Sieradz w województwie łódzkim stosunek ten wynosi 3, natomiast w gminie Krzemieniewo w województwie wielkopolskim równa się 4. Najwyższy stosunek liczby beneficjentów wspólnego wnioskowania w stosunku do liczby takich umów odnosi się do gminy Międzyrzec Podlaski w województwie lubelskim i wynosi 7,5. W gminie tej podpisano dwie umowy ze wspólnie wnioskującymi, zaś liczba beneficjentów wyniosła 15. Dla porządku warto wspomnieć również, że największa liczba beneficjentów tego rodzaju umów odnosi się do wspomnianej już uprzednio gminy Wałcz w województwie zachodniopomorskim.

Rysunek 2. Skumulowana wartość wsparcia dla beneficjentów wspólnie wnioskujących w poszczególnych gminach

Źródło: Opracowanie przy wykorzystaniu programu kartogramy.pl na podstawie danych ARiMR.

Na rysunku 2. zaprezentowano wartość skumulowanego wsparcia przeznaczonego dla wspólnie wnioskujących beneficjentów MGR. Podobnie jak na pierwszym rysunku widać zagęszczenie gmin z dużą liczbą umów z opcją wspólnego wnioskowania w zachodniej części Polski. Dodatkowo obserwuje się lokalne skupiska przy granicy z Ukrainą. Jeżeli chodzi o sumaryczne wsparcie dla tego typu umów, to najczęściej występującą wartością jest tu kwota 400.000 zł, czyli maksymalna przypadająca dla dwóch beneficjentów w obszarze D. Dotyczy ona 166 gmin. Razem z wartością wsparcia bliską temu progowi występuje ona dla 203 gmin, czyli blisko 23% gminach, w których podpisano umowę dla wspólnie wnioskujących. W blisko 30% tych gmin sumaryczna wartość wsparcia dla wspólnie wnioskujących przekroczyła wartość miliona złotych. Najwyższą wartość odnotowano dla wspomianej już gminy Międzyrzec

Podlaski, gdzie wartość ta wyniosła 11,9 mln zł. Wysoki poziom wsparcia, przekraczający 4,5 mln zł zarejestrowano w gminach: Choszczno w województwie zachodniopomorskim oraz Słońsk i Witnica w województwie lubuskim.

Powracając zaś do analizy wszystkich umów bez podziału na beneficjentów samodzielnych i wspólnie wnioskujących, w tabeli 5. przedstawiono wybrane cechy grup beneficjentów w podziale na reprezentowaną osobowość prawną. Zdecydowaną większość, stanowiącą 99,6% ogółu, wszystkich producentów, którzy uzyskali wsparcie w ramach MGR, stanowią osoby fizyczne. Osoby prawne stanowią zaledwie 4 promile wszystkich beneficjentów. Pozostałe formy prawne, czyli spółki cywilne i jednostki prawne niemające osobowości prawnej (JONOP) odpowiadają za w sumie 9 umów. Odnotować należy wyższy średni poziom wsparcia jak i średnią wartość inwestycji dla osób prawnych w porównaniu do osób fizycznych. Średni poziom wsparcia dla osób fizycznych stanowił 89,6% wartości wsparcia osób prawnych. Wartość inwestycji prowadzonych przez osoby fizyczne stanowił zaś jedynie 80% wartości dla osób prawnych.

Tabela 5. Wybrane charakterystyki grup beneficjentów w podziale na formę prawną

	Liczba umów	Udział w ogóle umów	Całkowita suma wsparcia	Średnia wartość wsparcia	Całkowita suma inwestycji	Średnia wartość inwestycji
Osoba fizyczna	46.850	99,6%	8.821.254.915	188.287	22.658.782.855	483.645
Osoba prawna	172	0,4%	36.112.193	209.955	104.050.789	604.946
Spółka cywilna	5	0,0%	766.446	153.289	1.759.037	351.807
JONOP	4	0,0%	746.450	186.613	2.152.781	538.195
Razem	47.031	100,0%	8.858.880.003	188.363	22.766.745.462	484.080

Źródło: Dane ARiMR.

Należy również dodać, że spośród 172 umów zawartych przez ARiMR z osobami prawnymi, tylko 7 z nich odnosiło się do innego obszaru wsparcia niż D. Najwięcej, bo aż pięciokrotnie, osoby prawne uzyskały pomoc w obszarze A. Natomiast w przypadku spółek cywilnych oraz jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej każda umowa odnosiła się do obszaru D.

Tabela 6. Wybrane charakterystyki grup beneficjentów w podziale na płeć kierownika gospodarstwa

	Liczba umów	w tym wspólnie wnoszący	Całkowita suma wsparcia	Średnia wartość wsparcia	Całkowita suma inwestycji	Średnia wartość inwestycji
Mężczyźni	39.527	1.712	7.505.056.172	189.872	19.286.797.237	487.940
Kobiety	7.323	439	1.316.198.743	179.735	3.371.985.618	460.465
Razem	46.850	2.151	8.821.254.915	188.287	22.658.782.855	483.645

Zródło: Dane ARiMR.

Jak zaprezentowano to w tabeli 6. zdecydowana większość beneficjentów to mężczyźni. Stanowią oni 84,4% właścicieli gospodarstw, z którymi zawarto umowę o wsparcie w ramach MGR. Kobiety stanowią mniej niż 16% osób fizycznych, które podpisały umowę z ARiMR. Kobiety minimalnie częściej niż mężczyźni. korzystały z możliwości wspólnego wnioskowania. Wartość inwestycji przeprowadzanych przez mężczyzn przyjmują wyższe wartości. Wyższa jest tu także suma wsparcia. Należy również dodać, że gospodarstwa kobiet rzadziej korzystały ze wsparcia w ramach obszaru innego niż D (4,5% ogółu operacji kobiet przy 6,9% u mężczyzn).

Tabela 7. Wybrane charakterystyki grup beneficjentów w podziale na wiek kierownika gospodarstwa

	Liczba umów	w tym wspólnie wnoszący	Całkowita suma wsparcia	Średnia wartość wsparcia	Całkowita suma inwestycji	Średnia wartość inwestycji
wiek pon. 28 lat	10.375	799	2.002.715.483	193.033	4.864.066.706	468.826
wiek <28-35)	12.716	620	2.343.534.259	184.298	5.996.030.124	471.534
wiek <35-40)	10.525	282	1.857.705.013	176.504	4.862.531.106	461.998
wiek 40 i więcej	13.234	450	2.617.300.160	197.771	6.936.154.919	524.116
Razem	46.850	2.151	8.821.254.915	188.287	22.658.782.855	483.645

Zródło: Dane ARiMR.

Różnice pomiędzy grupami beneficjentów podzielonymi ze względu na wiek przedstawiono w tabeli 7. Przedziały wiekowe dobrano w ten sposób, by

liczebności pomiędzy grupami nie różniły się znacznie. Warto w tym miejscu odnotować, że stosunkowo niewielu rolników, którzy zawarli umowę z ARiMR ma ponad 40 lat. Umowy tej grupy wiekowej cechują się jednak najwyższym poziomem wsparcia przekraczającym 197 tys. zł oraz najwyższą średnią wartością inwestycji, która wyniosła ponad 524 tys. zł, który o 8,4% przewyższa średnią dla całej badanej populacji. Inwestycje o najmniejszej skali przeprowadzają z kolei beneficjenci z grupy wiekowej od 35 do 39 lat. W grupie najmłodszych producentów rolnych najbardziej popularne było wspólne wnioskowanie. Obejmowało ono 7,7% wszystkich umów, podczas gdy średnia dla całej populacji wyniosła 4,6% a w grupie wiekowej 35-39 lat jedynie 2,7% wniosków.

Warto również dodać, że najmłodszy średni wiek beneficjenta odnotowano w grupie producentów korzystających ze wsparcia w obszarze D i wynosi 35,5 lat. Najstarszą grupą ze średnim wiekiem 38,8 lat są natomiast rolnicy korzystający ze wsparcia w ramach obszaru B - rozwój produkcji mleka krowiego. Niższy średni wiek odnosił się zarówno do korzystających ze wsparcia w ramach obszaru A (37,5 roku) jak i obszaru C (36,2 lata).

Tabela 8. Wybrane charakterystyki grup beneficjentów w podziale na wiek wielkość ekonomiczną kierowanego gospodarstwa

	Liczba umów	w tym wspólnie wnioskujący	Całkowita suma wsparcia	Średnia wartość wsparcia	Całkowita suma inwestycji	Średnia wartość inwestycji
SO (0-23600)	11.472	786	1.911.139.090	166.592	4.655.812.146	405.841
SO <23600-41800)	11.822	568	2.014.399.006	170.394	4.986.859.828	421.829
SO <41800-74200)	11.843	456	2.216.692.306	187.173	5.736.804.930	484.405
SO (pow. 74200)	11.894	341	2.716.649.601	228.405	7.387.268.558	621.092
Razem	47.031	2.151	8.858.880.003	188.363	22.766.745.462	484.080

Źródło: Dane ARiMR.

Interesująca jest również analiza wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych korzystających ze wsparcia w ramach MGR. Gospodarstwami o najwyższym poziomie wielkości ekonomicznej są te, które korzystają ze

wsparcia w ramach obszaru A. Średnia wielkość tych gospodarstw to blisko 107 tys. euro, czyli blisko o 92% więcej od średniej dla całej grupy beneficjentów MGR (55,7 tys. euro). Drugą grupą pod względem średniej wielkości ekonomicznej gospodarstw są beneficjenci wsparcia w obszarze B. Średnio są to gospodarstwa o wielkości ekonomicznej na poziomie 88,8 tys. euro. W pozostałych obszarach średnia ta nie przekracza poziomu 60 tys. euro.

W tabeli 8. przedstawiono podział wszystkich analizowanych gospodarstw na cztery grupy wedle ich wielkości ekonomicznej. Przedziały wielkości ustanowiono w ten sposób, by liczebności grup były podobne. Warto odnotować, że 25% wszystkich gospodarstw odnotowało wielkość ekonomiczną powyżej 74 tys. euro. Zgodnie z oczekiwaniami zarówno średnia wielkość wsparcia jak i średnia wartość inwestycji na gospodarstwa rosła wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Inwestycje w grupie beneficjentów z największymi ekonomicznie gospodarstwami były o 52,8% większe od inwestycje w grupie gospodarstw najmniejszych. Tylko w grupie największych ekonomicznie gospodarstw średni poziom wsparcia przekraczał 200 tys. zł.

Tabela 9. Wybrane charakterystyki grup beneficjentów w podziale na położenie względem obszarów ONW

	Liczba umów	w tym wspólnie wnoszący	Całkowita suma wsparcia	Średnia wartość wsparcia	Całkowita suma inwestycji	Średnia wartość inwestycji
Nie dotyczy	24.556	1.279	4.408.358.658	179.523	11.202.354.377	456.196
Obszar nizinny (I lub II strefa)	21.346	826	4.257.416.073	199.448	11.073.095.733	518.743
Obszar ze specyficznymi utrudnieniami	833	35	144.282.884	173.209	368.168.947	441.980
Obszar górski	296	11	48.822.388	164.941	123.126.404	415.968
Razem	47.031	2.151	8.858.880.003	188.363	22.766.745.462	484.080

Źródło: Dane ARiMR.

W tabeli 9. przedstawiono wybrane różnice pomiędzy poziomem wsparcia i przeprowadzanych inwestycji przez kierowników gospodarstw położonych, bądź nie, na obszarach o różnych ograniczeniach do prowadzenia działalności

rolniczej (tzw. ONW). Odnotować należy, że ponad 52% gospodarstw beneficjentów nie leży na obszarach zaliczanych do ONW. Ponad 45% gospodarstw beneficjentów leży na obszarach nizinnych (I lub II strefy). Średnia wartość wsparcia jak i inwestycji jest w tych gospodarstwach najwyższa spośród innych analizowanych tu grup. Zaledwie 2,4% gospodarstw położonych jest na obszarach ze specyficznymi utrudnieniami lub na obszarach górskich.

Powyżej przedstawiano podziały odnoszące się do cech beneficjentów lub ich gospodarstw bez podziału regionalnego. Z uwagi jednak na znaczne różnice przestrzenne w populacji producentów korzystających ze wsparci w ramach MGR a także inwestycji przez nich przeprowadzanych warto przytoczyć kilka najistotniejszych z nich.

W tabeli 10. przedstawiono liczebność beneficjentów czterech analizowanych obszarów wsparcia w ramach MGR w poszczególnych województwach. Największa liczba beneficjentów ma gospodarstwa położone w województwach: mazowieckim (7.147; 14,5% całości), wielkopolskim (5.536; 11,3%) i lubelskim (5.245; 10,7%). Z kolei najmniejszy udział w całkowitej populacji beneficjentów mają województwa: śląskie (1.030; 2,1%), lubuskie (1.092; 2,2%) oraz podkarpackie (1.327; 2,7%).

Zauważa się też istotne różnice odnoszące się do średniej wartości wsparcia i silnie z nią skorelowanym poziomem wartości inwestycji. Najwyższe wartości obu tych zmiennych obserwuje się w województwach: podlaskim, wielkopolskim, lubuskim, zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i pomorskim. Z kolei niskie poziomy wsparcia i przeprowadzanych inwestycji odnoszą się w szczególności do województw: małopolskiego i świętokrzyskiego. W województwach podlaskim i lubuskim średni poziom wsparcia przekracza 113% średniej dla całego kraju. W tych samych województwach średnia wartość inwestycji to ponad 115% średniej krajowej. Na drugim krańcu tej skali odnaleźć można województwa świętokrzyskie, gdzie średni poziom wsparcia jest niższy od 82% średniej krajowej, a w przypadku wartości inwestycji stosunek do średniej dla wszystkich województw wynosi zaledwie 78,8%.

Tabela 10. Wybrane charakterystyki grup beneficjentów
w podziale wojewódzkim

	Liczba umów	w tym wspólnie wnioskujący	Całkowita suma wsparcia	Średnia wartość wsparcia	Całkowita suma inwestycji	Średnia wartość inwestycji
wielkopolskie	5.351	185	1.113.368.204	208.067	2.928.611.682	547.302
kujawsko- pomorskie	3.865	195	701.467.806	181.492	1.778.951.055	460.272
zachodniopomor- skie	1.912	339	392.437.058	205.250	1.016.842.190	531.821
Lubuskie	950	142	202.534.648	213.194	528.827.077	556.660
Łódzkie	3.826	57	642.391.649	167.902	1.582.062.506	413.503
świętokrzyskie	2.105	39	323.810.488	153.829	803.309.613	381.620
dolnośląskie	2.111	222	385.004.297	182.380	976.202.746	462.436
podkarpackie	1.220	107	213.110.732	174.681	538.870.490	441.697
Lubelskie	5.076	169	898.805.381	177.070	2.282.797.312	449.724
pomorskie	2.019	229	409.080.999	202.616	1.046.121.084	518.138
mazowieckie	6.994	153	1.313.862.068	187.856	3.348.701.231	478.796
śląskie	1.011	19	182.255.570	180.273	487.575.100	482.270
małopolskie	1.864	37	302.043.848	162.041	761.102.926	408.317
opolskie	1.501	110	270.605.330	180.283	700.082.986	466.411
podlaskie	4.421	47	944.511.936	213.642	2.484.331.984	561.939
warmińsko- mazurskie	2.805	101	563.589.988	200.923	1.502.355.479	535.599
Razem	47.031	2.151	8.858.880.003	188.363	22.766.745.462	484.080

Źródło: Dane ARiMR.

Tak znaczne różnice w poziomie wsparcia jak i samych inwestycji przeprowadzanych dzięki MGR są wynikiem wielu zmiennych. Z pewnością pewną rolę odgrywają tu same różnice w poziomie wielkości ekonomicznej gospodarstw beneficjentów pomiędzy województwami. Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa korzystającego z MGR w województwie wielkopolskim wyniosła 68.442 tys. euro, co stanowiło 122,8% średniej dla całej Polski. Podobnie większe od średniej gospodarstwa występują

w województwach podlaskim (65.794 tys. euro) i kujawsko-pomorskim (64.491 tys. euro). Z kolei w województwach świętokrzyskim czy małopolskim średnia wielkość gospodarstwa beneficjenta jest znacznie niższa i wynosi odpowiednio 34.762 tys. euro (62,4% ogólnej średniej) oraz 38.778 tys. euro (69,6% średniej).

Innym niezwykle ważnym czynnikiem wpływającym na zróżnicowanie wartości wsparcia i przeprowadzanej inwestycji są różnice w częstotliwości korzystania ze wsparcia w ramach obszarów A, B i C pomiędzy poszczególnymi województwami. Im większy udział beneficjentów w obszarach wsparcia związanych z przeprowadzaniem inwestycji budowlanych dla produkcji zwierzęcych, tym – z uwagi na różnice w limicie wsparcia – większy poziom wsparcia, a także – ze względu na kosztochłonny charakter prac budowlanych – wyższa wartość inwestycji.

Liczbę beneficjentów korzystających ze wsparcia w ramach poszczególnych czterech analizowanych obszarów wsparcia w podziale wojewódzkim zaprezentowano w tabeli 11. Udział wsparcia w ramach obszarów A, B i C jest najwyższy wśród beneficjentów z województwa: podlaskiego, wielkopolskiego i warmińsko-mazurskiego. Z kolei najmniej zarówno procentowo jak i w wartościach bezwzględnych beneficjentów uzyskujących wsparcie w ramach tych obszarów jest w województwach dolnośląskim i zachodniopomorskim.

W przypadku obszaru A blisko jedna trzecia wszystkich podpisanych umów odnosi się do beneficjentów z województwa wielkopolskiego. Jeżeli do tych producentów dołączyć również rolników z województw kujawsko-pomorskiego i lubelskiego, to tworzy się grupa przekraczająca 52% wszystkich beneficjentów z obszaru A. Najrzadziej z tego wsparcia korzystali producenci rolni z województw dolnośląskiego i zachodniopomorskiego. W obu przypadkach mowa o tylko jednej umowie.

Tabela 11. Struktura obszarów wsparcia w podziale wojewódzkim

	Obszar A	Obszar B	Obszar C	Obszar D	Udział obszarów A, B oraz C
wielkopolskie	85	239	133	5.079	9,0%
kujawsko-pomorskie	32	97	29	3.902	4,0%
zachodniopomorskie	1	6	13	2.231	0,9%
lubuskie	5	8	31	1.048	4,2%
łódzkie	17	87	13	3.766	3,1%
świętokrzyskie	2	25	8	2.109	1,7%
dolnośląskie	1	4	3	2.325	0,3%
podkarpackie	5	14	9	1.299	2,2%
lubelskie	26	50	28	5.141	2,0%
pomorskie	10	83	33	2.122	5,9%
mazowieckie	24	423	52	6.648	7,5%
śląskie	5	44	8	973	5,9%
małopolskie	10	18	11	1.862	2,1%
opolskie	6	18	5	1.582	1,8%
podlaskie	16	714	69	3.669	21,8%
warmińsko-mazurskie	21	140	70	2.675	8,6%
Razem	266	1.970	515	46.431	8,6%

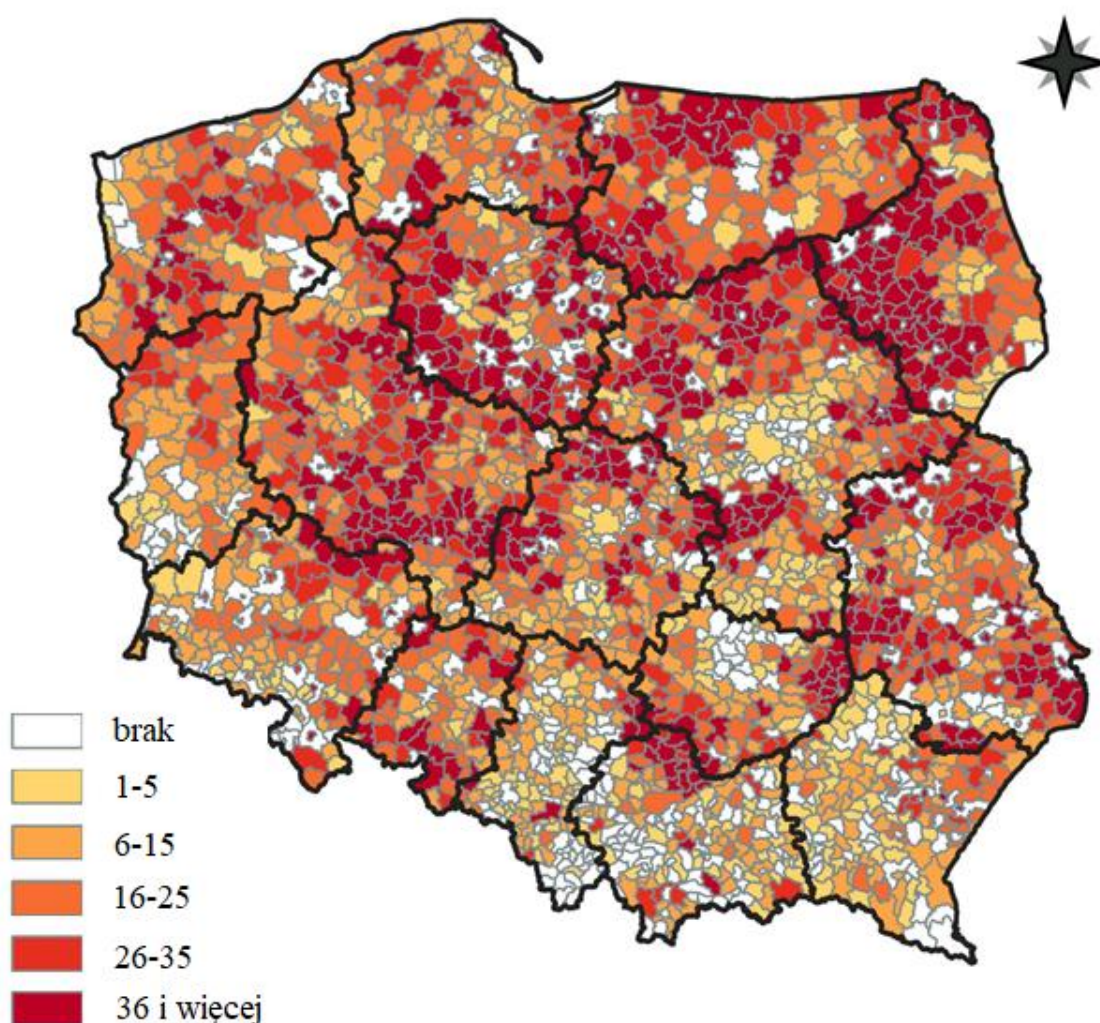
Źródło: Dane ARiMR.

Jeszcze silniejsze zróżnicowanie regionalne obserwuje się w przypadku wsparcia w ramach obszaru B. Ponad 1/3 wszystkich producentów mleka korzystających z tego wsparcia ma gospodarstwo położone w województwie podlaskim. Wspólnie z producentami z województwa mazowieckiego oraz wielkopolskiego decydują oni o zawarciu ponad 2/3 wszystkich umów z obszaru B. Mniej niż 20 beneficjentów, czyli poniżej 1 % ogółu beneficjentów, zarejestrowano w aż w pięciu województwach. Mowa tu o województwach: dolnośląskim, zachodniopomorskim, podkarpackim, małopolskim i opolskim.

Najniższe zróżnicowanie regionalna – pomijając obszar D – dotyczy obszaru wsparcia skierowanego do producentów bydła mięsnego. Podobnie jak w przypadku obszaru A, najwyższy udział beneficjentów w obszarze B odnotowano w województwie wielkopolskim. Odpowiadają oni za ponad 1/4 ogółu wszystkich podpisanych umów. Wspólnie z producentami z województw podlaskiego i mazowieckiego, stanowią blisko połowę wszystkich beneficjentów w obszarze B. Najmniejszą popularnością obszar ten cieszył się wśród rolników z województw dolnośląskiego (3 zawarte umowy) oraz opolskiego (5 umów).

Rysunek 3. Liczba podpisanych umów w poszczególnych gminach

Źródło: Opracowanie przy wykorzystaniu programu QGIS na podstawie danych ARiMR.

Dane pozyskane z ARiMR umożliwiają analizę danych także na poziomie gminy i powiatu. Pozwala to na dokładniejsze spojrzenie na zróżnicowanie

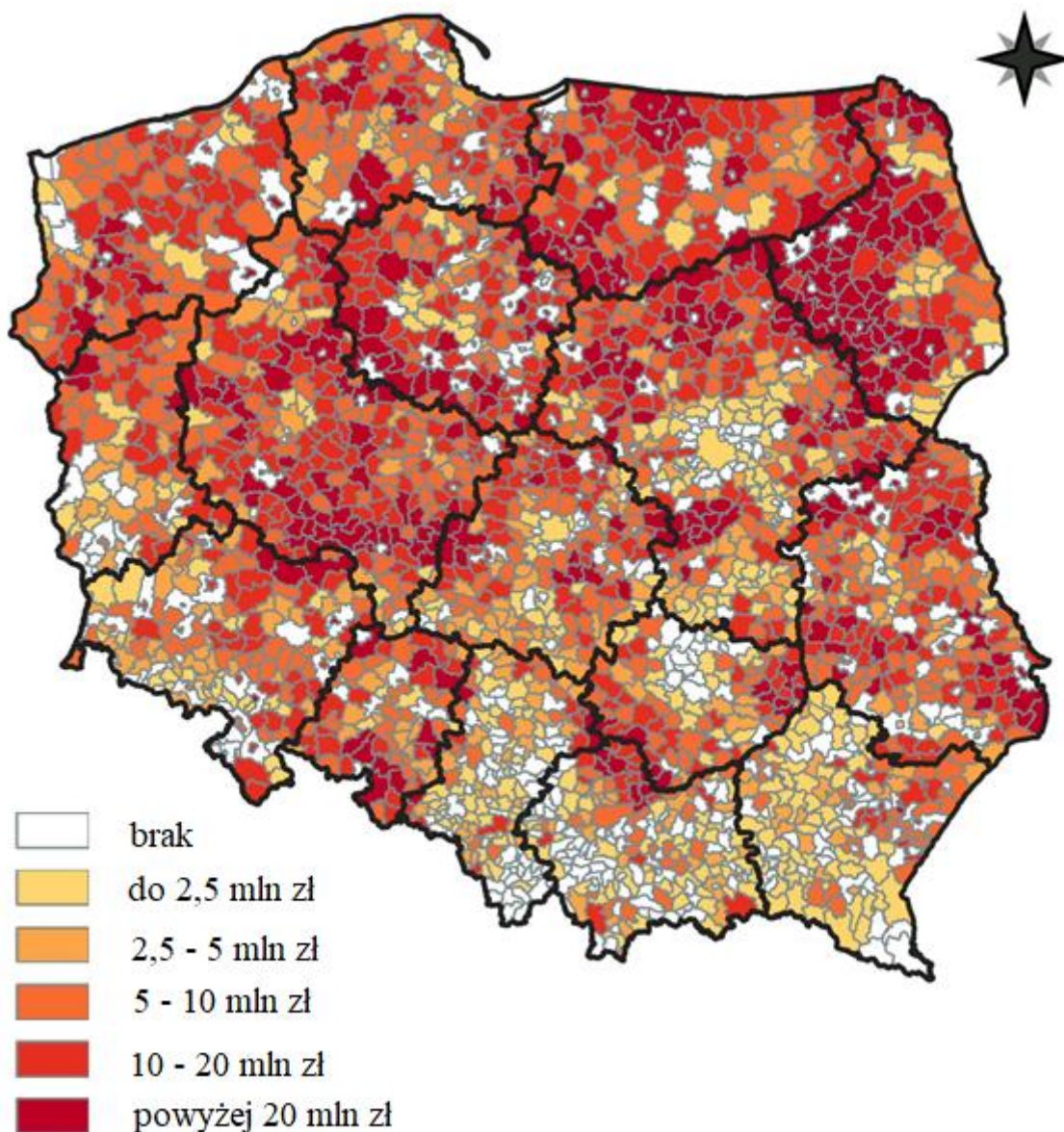
regionalne w poziomie korzystania ze wsparcia w ramach MGR. Na rysunku 3. przedstawiono mapę wskazującą liczbę podpisanych umów w poszczególnych gminach. Widać tu przede wszystkim wyraźnie dużą liczbę gmin, w których nie ma ani jednego gospodarstwa korzystającego z MGR. Udział gmin bez wsparcia w ramach analizowanych obszarów MGR jest szczególnie wysoki w województwach: śląskim (34,1%), małopolskim (28,6%) podkarpackim (24,4%) i pomorskim (17,9%). Z kolei niski udział tego rodzaju gmin spotyka się w województwach: opolskim (5,6%), wielkopolskim (8,4%) i podlaskim (11%). Średnio na terenie całej Polski udział gmin bez ani jednego beneficjenta MGR wynosi 17%.

Na rysunku 3. zauważa się także lokalne zgrupowania gmin, w których liczba beneficjentów przewyższa 36. Mowa tu przykładowo o regionie na północ od Krakowa w województwie małopolskim, południowej części województwa wielkopolskiego, południowo-zachodniej części województwa warmińsko-mazurskiego czy południowo-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego. Spośród szeregu tego rodzaju klastrów warto zwrócić szczególną uwagę dwa, w których liczby beneficjentów przypadająca na jedną gminę były rekordowo wysokie. Pierwszy z nich umiejscowiony jest na styku województw: podlaskiego, warmińsko-mazurskiego i mazowieckiego. Kolejny na południe od Warszawy w rejonie rzeki Pilicy w województwach mazowieckim i łódzkim. Producenci rolni z gospodarstwami rolnymi w pierwszym z wymienionych regionów szczególnie często korzystali ze wsparcia w ramach obszaru B. Rekordowe gminy pod względem liczby beneficjentów z tego regionu to Kolno (215 beneficjentów), Śniadowo (138), Szepietowo (106). Z kolei w drugim regionie znajduje się wyjątkowo dużo producentów specjalizujących się w uprawach trwałych korzystających ze wsparcia na zakup maszyn w ramach obszaru D. Najwięcej rolników, którzy podpisali umowę z ARiMR w tym przypadku pochodzi z gmin Warka (420 beneficjentów), Biała Rawska (297), Błędów (235), Sadkowie (200). Warto dodać, że gmina Warka jest gminą z największą liczbą beneficjentów w całej Polsce.

Silnie skorelowane ze zróżnicowaniem w liczbie beneficjentów przypadających na jedną gminę są różnice w wartości inwestycji przeprowadzanych dzięki wsparciu w ramach MGR. Rysunek 4. przedstawia przedziały wartości zagregowanych inwestycji przypadających na poszczególne gminy. Zauważyć można podobne skupiska regionalne ze zwiększoną wartością

inwestycji, jak i te pozbawione ich wcale bądź o stosunkowo niewielkiej wartości.

Rysunek 4. Całkowita wartość inwestycji przypadająca na gminę

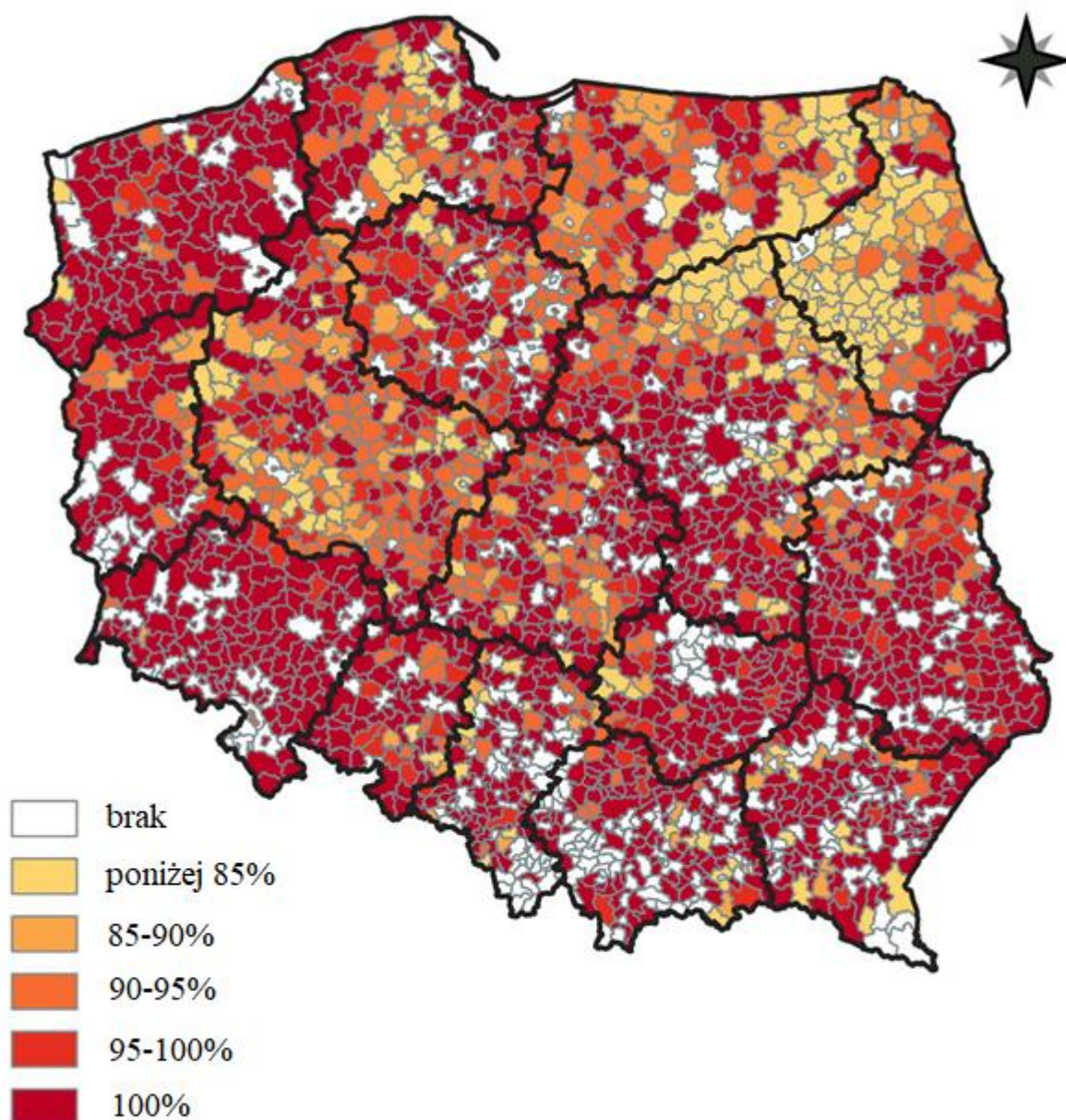

Źródło: Opracowanie przy wykorzystaniu programu QGIS na podstawie danych ARiMR.

Najniższą wartość inwestycji odnotowano w gminie Nowa Słupia, gdzie dzięki wsparciu w obszarze D zakupiono maszyny o wartości niecałych 80 tys. zł. Na drugim krańcu tej klasyfikacji znalazły się wspomniane już przy okazji liczby rekordowej liczby beneficjentów gminy z województwa podlaskiego oraz znajdujące się w dolinie rzeki Pilicy. Największa wartość inwestycji odnosi się do gmin: Warka (156,2 mln zł), Kolno (137,2 mln zł), Śniadowo (107,9 mln zł), Biała Rawska (103,3 mln zł) oraz Błędów (89,8 mln zł).

Rysunek 5. Udział umów dotyczących obszaru D wśród ogółu podpisanych umów z omawianych obszarów w poszczególnych gminach

Źródło: Opracowanie przy wykorzystaniu programu QGIS na podstawie danych ARiMR.

Do pewnego stopnia dane o skumulowanej wartości inwestycji przeprowadzonych dzięki wsparciu w ramach MGR w poszczególnych gminach są również skorelowane z danymi odnoszącymi się do udziału umów dotyczących obszaru D wśród ogółu podpisanych umów, jakie zaprezentowano w formie graficznej na rysunku 5.

Zauważyć można, że gminy charakteryzujące się wysokim poziomem inwestycji są często gminami, w których udział wsparcia w ramach obszaru D

był stosunkowo niski. Tego typu relacje są najwyraźniej widoczne w przypadku gmin województwa podlaskiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego oraz północnej części województwa mazowieckiego. Są to te obszary, w których znaczna część producentów rolnych specjalizuje się w produkcji zwierzęcej, uprzywilejowanej w dostępie do wsparcia zgodnie z założeniami MGR. Pozwoliło to rolnikom z tych regionów na uzyskanie wsparcia finansowego przy przeprowadzeniu kosztownych inwestycji budowlanych.

Na rysunku 5. regiony te zostały oznaczone kolorami żółtym i pomarańczowym, jako te, w których liczba umów odnosząca się do obszaru D jest niższa niż 90%. Korelacja pomiędzy wartością inwestycji a udziałem obszarów A, B oraz C w liczbie umów w gminach występuje jednak tylko lokalnie. Istnieją regiony, w których wysoka skumulowana wartość inwestycji została osiągnięta pomimo koncentracji na dofinansowaniu w ramach obszaru D i związanym z nim niższym pułapem wysokości wsparcia. Dotyczy to, przykładowo, wspomnianego już zagłębia sadowniczego położonego w okolicach rzeki Pilicy. W tych gminach wysoki poziom inwestycji został osiągnięty w dużej mierze poprzez masowość korzystania ze wsparcia w ramach MGR, a nie wysoki średni poziom kosztów inwestycji.

Tabela 12. Udział poszczególnych obszarów w skumulowanej wartości inwestycji w tym inwestycji budowlanych i modernizacyjnych

	Wartość inwestycji ogółem	Wartość inwestycji w nowe budynki	Wartość inwestycji w modernizację budynków
Obszar A	1,9%	11,0%	4,8%
Obszar B	7,8%	28,4%	30,4%
Obszar C	2,3%	9,1%	3,4%
Obszar D	88,0%	51,5%	61,4%

Źródło: Dane ARiMR.

Przy okazji podniesienia zagadnienia inwestycji budowlanych, warto przyjrzeć się, jaki stanowiły one odsetek całkowitych inwestycji. Należy jednak przypomnieć, że były one przeprowadzane nie tylko przy okazji korzystania ze wsparcia w ramach obszarów A, B i C. W tabeli 12. zaprezentowano procentowy udział poszczególnych obszarów wsparcia w skumulowanej wartości inwestycji polegających na budowie nowych budynków lub modernizacji już istniejących. Odnotować należy tu przede wszystkim, że ponad połowa skumulowanej

wartości inwestycji w nowe budynki odnosi się do producentów korzystających ze wsparcia w ramach obszaru D. Jeszcze wyższy jest ten udział dla inwestycji modernizacyjnych. Dzieje się tak z uwagi na ogromną dysproporcję w liczbie umów a także całkowitej wartości inwestycji pomiędzy analizowanymi obszarami. Inwestycje budowlane związane z postawieniem nowych budynków jak i modernizacją już istniejących stanowią blisko 90% skumulowanej wartości inwestycji dla obszarów A oraz C w przypadku obszaru B – blisko 80%). Jednocześnie stanowią one mniej niż 15% całości inwestycji przeprowadzanych w ramach obszaru D.

Warto w tym miejscu spojrzeć na dane zaprezentowano w tabeli 12. Wskazują one wyraźnie na fakt, że choć obszar A decyduje o mniej niż 2% ogółu inwestycji, jest odpowiedzialny za ponad 10% wartości wszystkich inwestycji w nowe budynki i blisko 5% inwestycji modernizacyjnych. Podobne dysproporcje odnoszą się do obszaru C. W przypadku obszaru B zauważa się, że gospodarstwa korzystające z tego wsparcia decydują o ponad 30% ogółu wartości inwestycji modernizacyjnych, choć ich inwestycje nie przekraczały 8% inwestycji ogółem.

Tabela 13. Udział wybranych rodzajów inwestycji przeprowadzonych dzięki wsparciu w ramach analizowanych obszarów MGR w całkowitej ich wartości

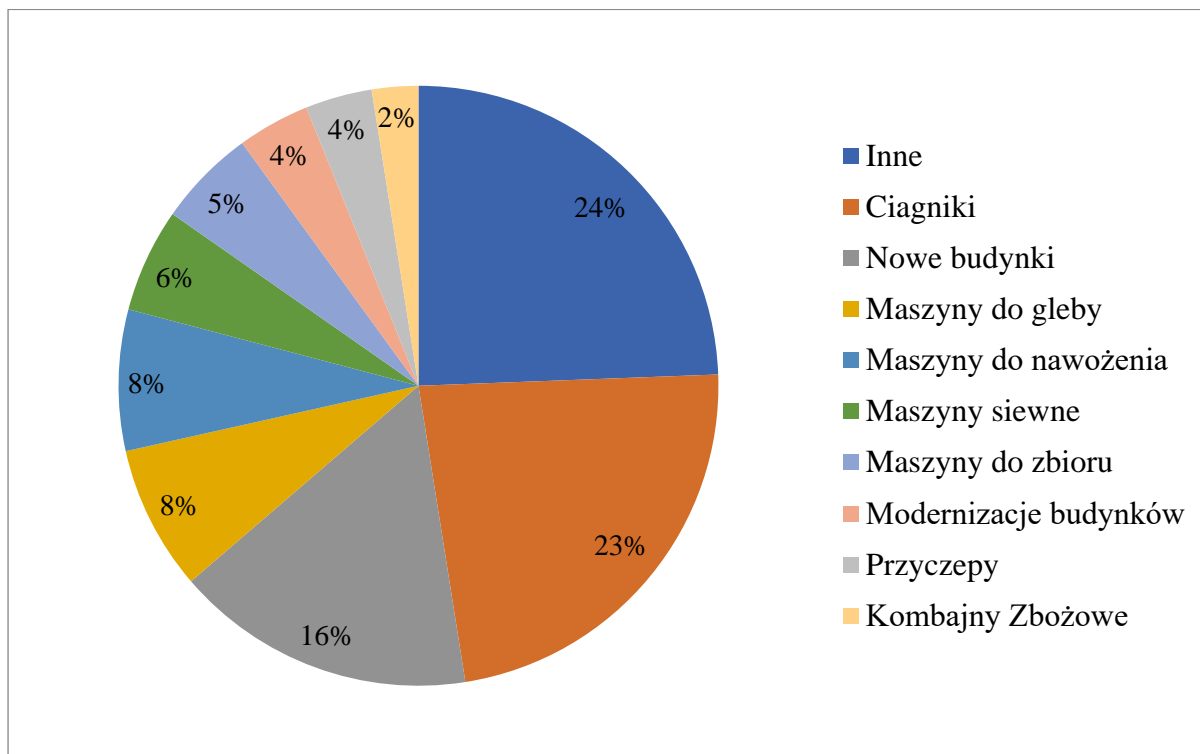
Rodzaj inwestycji	Udział	Rodzaj inwestycji	Udział
Ciągniki	23,1%	Nowe pozostałe budynki	1,3%
Pozostałe maszyny	15,4%	Pozostałe inwestycje	1,3%
Maszyny do gleby	7,8%	Place manewrowe	1,0%
Maszyny do nawożenia	7,6%	Modernizacje chlewni	0,6%
Nowe obory	6,9%	Nowe budynki inwentarskie	0,4%
Maszyny siewne	5,6%	Modernizacje mag. paszowych	0,4%
Maszyny do zbioru	5,3%	Sprzedaż bezpośrednia	0,4%
Nowe magazyny paszowe	3,9%	Modernizacje innych budynków	0,4%
Nowe chlewnie	3,6%	Zbiorniki na gnojowicę	0,3%
Przyczepy	3,6%	Płyty obornikowe	0,1%
Kombajny Zbożowe	2,5%	Modernizacje bud. inwentarskich	0,1%
Modernizacje obór	2,3%	Nowe szklarnie	0,1%
Wyposażenie	2,3%	Modernizacje szklarni	0,1%
Ładowarki	2,1%	Sprzęt komputerowy	0,0%
Sady plantacje	1,5%	Drogi	0,0%

Źródło: Dane ARiMR.

Bardziej szczegółowe spojrzenie na rodzaje przeprowadzanych inwestycji przynoszą dane zawarte w tabeli 13. Pogrupowano w nich inwestycje przeprowadzane przez beneficjentów operacji MGR na trzydzieści grup. O blisko 1/4 wartości skumulowanych inwestycji decydowały zakupy nowych ciągników. Duży udział jest także maszyn do gleby (7,8%), maszyn do nawożenia (7,6%), maszyn siewnych (5,6%) czy do zbioru (5,3%). Inwestycje budowlane również zajmują istotne miejsce w ogóle inwestycji. Nowe obory to blisko 7% skumulowanej wartości inwestycji. Znaczący udział mają także nowe magazyny

paszowe (3,9%), nowe chlewnie (3,6%) czy modernizacje obór (2,3%). Z drugiej strony dwanaście grup o najniższym poziomie wartości inwestycji decyduje zaledwie o 3% ich całości. Najmniejsze wartości odnoszą się do dróg oraz zakupionego sprzętu komputerowego.

Rysunek 6. Udział zagregowanych grup inwestycji przeprowadzonych dzięki wsparciu w ramach analizowanych obszarów MGR w całkowitej ich wartości

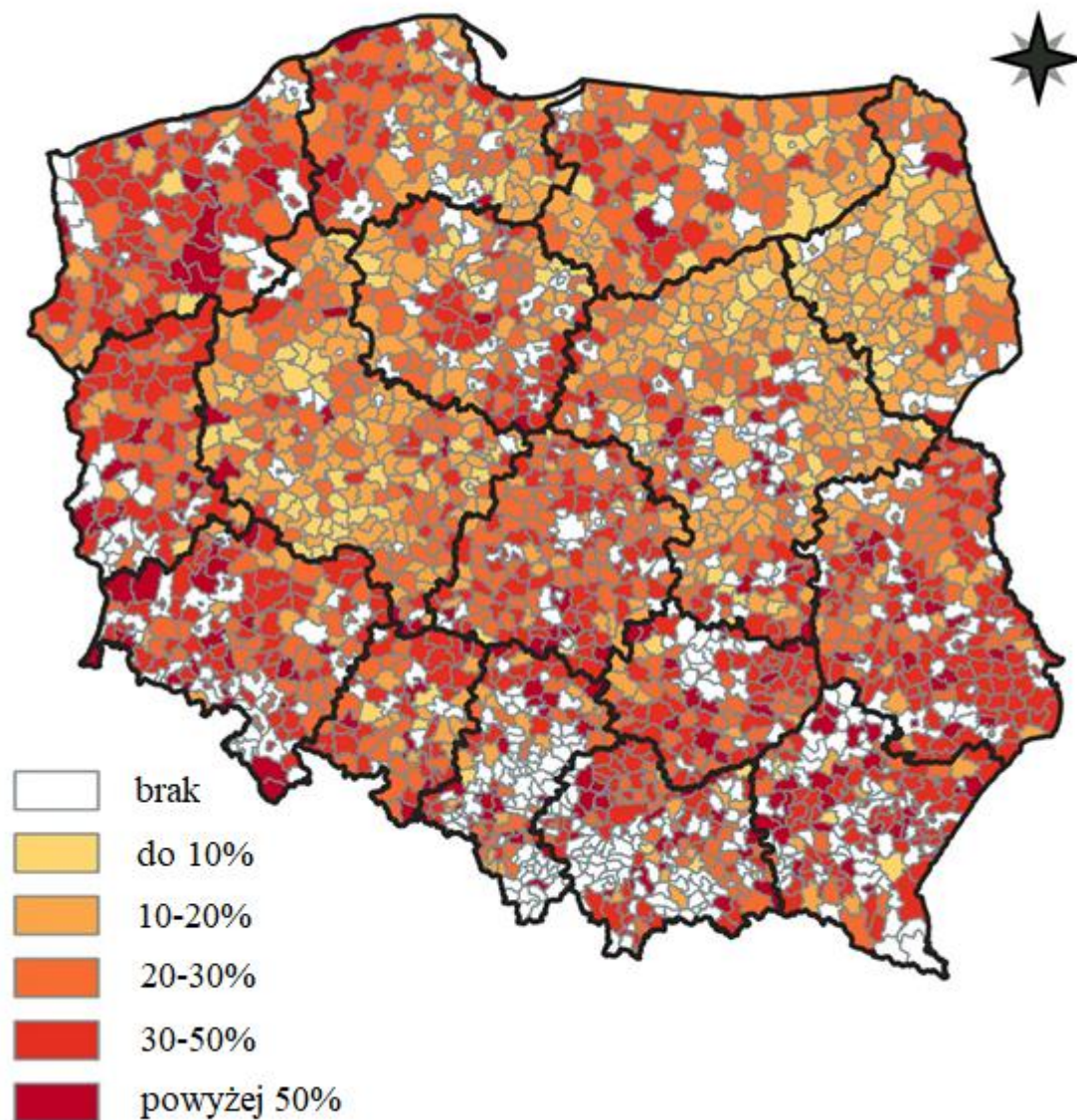

Źródło: Dane ARiMR.

Te same dane przy większym zagregowaniu grup rodzajów inwestycji zaprezentowano na rysunku 6. To ujęcie graficzne pozwala na lepsze wychwycenie istoty przeprowadzanych dzięki wsparciu w ramach MGR inwestycji. O większości inwestycji decydują zakupy nowych ciągników oraz maszyn. Nowe budynki oraz ich modernizacje stanowią o ok. 1/5 całkowitej wartości inwestycji. Pozostałe rodzaje inwestycji mają dużo mniejsze znaczenie.

Rysunek 7. Udział kosztu zakupu ciągników i kombajnów w całkowitej wartości inwestycji w poszczególnych gminach

Źródło: Opracowanie przy wykorzystaniu programu QGIS na podstawie danych ARiMR.

Wartość zakupionych ciągników i kombajnów zbożowych stanowi razem o ponad 1/4 wartości całości inwestycji. Z uwagi na duże znaczenie tego rodzaju zakupów warto przyrzeć się, na ile podlegają one regionalnemu zróżnicowaniu. Udział na poziomie gmin kosztu zakupu ciągników i kombajnów w całkowitej wartości inwestycji przedstawiono na rysunku 7. Widać na nim wyraźnie, że istnieją znaczne różnice regionalne w udziale tego rodzaju inwestycji. Istnieją gminy, w których mają one zdecydowanie większe

znaczenie. Wysoki, ponad pięćdziesięcioprocentowy udział tego typu zakupów zauważa się w wielu gminach województw lubelskiego, podkarpackiego oraz zachodniopomorskiego. Z kolei niski nie przekraczający 10% udział nabywania ciągników i kombajnów zbożowych dotyczy większości gmin województw wielkopolskiego, mazowieckiego oraz podlaskiego.

Tabela 14. Liczebność gospodarstw o określonym typie produkcyjnym korzystających ze wsparcia w ramach analizowanych obszarów oraz średnia wartość inwestycji w tych grupach

	Średnia wartość inwestycji	Liczba gospodarstw występujących o wsparcie			
		Obszar A	Obszar B	Obszar C	Obszar D
mieszane	441.048	64	59	215	7.800
uprawy polowe	434.914	59	22	87	20.683
krowy mleczne	572.709	0	1.849	34	7.797
uprawy trwałe	344.870	0	1	0	4.243
ogrodnictwo	381.046	0	0	0	1.281
trzoda chlewna	654.302	138	2	2	1.488
zwierzęta trawożerne	463.347	3	37	176	2.889
drób i poz. ziarnożerne	480.640	2	0	0	122
inne	380.795	0	0	1	125

Źródło: Dane ARiMR.

Warto jednak zaznaczyć, że mapy z udziałem wydatków na gminę mogą być mylące. Każdej gminie przyporządkowuje się tutaj określoną wartość liczbowa, jednak warto mieć na uwadze liczbę i wartość całkowitych inwestycji w każdej z gmin. Przykładowo, w ośmiu gminach udział wydatków na zakup ciągników i kombajnów przekroczył 90%. Nie jest to jednak wynikiem dużego zainteresowania tymi maszynami w całej gminie, lecz faktem, że przeprowadzono tam tylko jedną operację, która akurat polegała na nabyciu ciągnika bądź kombajnu. Stąd też wydaje się, że podstawowym czynnikiem decydującym o wysokości badanego wskaźnika w gminach jest ilość przeprowadzonych tam operacji. Dopiero na drugim miejscu należy postawić tezę, że zakupy omawianych maszyn wydają się odgrywać większą rolę w

województwach, w których rozdrobnienie obszarowe gospodarstw rolnych jest większe.

Na zakończenie omawiania wyników wdrożenia operacji MGR w obszarach A, B, C oraz D do końca 2022 roku warto przedstawić zróżnicowanie beneficjentów ze względu na typ produkcyjny ich gospodarstw. W tabeli 14. przedstawiono liczbę beneficjentów reprezentujących jeden z dziewięciu typów produkcyjnych, którzy podpisali umowę w ramach każdego z obszarów wsparcia. Pominięto jedynie dwóch beneficjentów posiadających winnice. Najwięcej, bo aż 20.851, było beneficjentów specjalizujących się w uprawach polowych. Korzystali oni w znakomitej większości ze wsparcia w ramach obszaru D. Blisko 10 tys. rolników zadeklarowało typ „krowy mleczne”. Ponad 19% z nich skorzystało ze wsparcia inwestycji budowlanych w ramach obszaru B. Na trzecim miejscu pod względem częstości występowania znaleźli się beneficjenci prowadzący produkcję mieszaną. Ponad 4% z nich uzyskało wsparcie z obszarów innych niż D, co wiąże się ze znacznym udziałem wśród nich producentów deklarujących zmianę typu produkcyjnego gospodarstwa. Znaczącymi grupami beneficjentów byli także ci deklarujący koncentrację produkcji na uprawach trwałych (4.244 beneficjentów) oraz bydle mięsny (3.105). Pozostałe grupy, w tym specjalizujący się w trzodzie chlewnej (1.630 rolników), stanowili mniej istotne składowe populacji beneficjentów MGR.

Zgodnie z logiką operacji MGR najwyższa średnia wartość przeprowadzonych inwestycji – ponad 650 tys. zł – dotyczy producentów specjalizujących się w produkcji żywca wieprzowego. Kolejnymi grupami uszeregowanymi zgodnie ze średnią wartością przeprowadzanej inwestycji to „krowy mleczne” (573 tys. zł), „drób i inne ziarnożerne” (480,6 tys. zł) oraz „zwierzęta trawożerne” (463,3 tys. zł). Najniższą wartość inwestycji wykazali właściciele gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych (344,9 tys. zł).

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną podgrupę gospodarstw korzystających ze wsparcia w ramach MGR. Są to gospodarstwa, które zadeklarowały zmianę typu produkcyjnego. Takich gospodarstw było 3.458, z czego 319 podpisało umowę w ramach obszaru innego niż D. Stanowiło to 10,2% ich ilości. Wyższym udziałem cechowały się wyłącznie gospodarstwa o typie „krowy mleczne”. Z uwagi na duży udział tego typu umów średni poziom

inwestycji przez nich przeprowadzanych był stosunkowo wysoki i wyniósł 587,5 tys. zł.

Tabela 15. Udział wybranych rodzajów inwestycji w całkowitej ich wartości w podziale na typ produkcyjny gospodarstwa beneficjenta

	Ciągniki	Nowe budynki	Maszyny do gleby	Maszyny do nawożenia	Modernizacje budynków
Uprawy polowe	30,2%	6,0%	12,0%	7,7%	0,9%
Uprawy trwałe	21,9%	4,8%	1,9%	2,7%	2,6%
Ogrodnictwo	22,6%	9,0%	5,7%	3,2%	4,2%
Trzoda chlewna	13,4%	43,7%	5,0%	7,2%	8,5%
Drób i poz. ziarnożerne	25,8%	16,1%	7,1%	11,3%	1,7%
Zwierzęta trawożerne	27,8%	18,7%	4,8%	8,7%	3,0%
Krowy mleczne	11,2%	30,6%	3,6%	7,9%	9,0%
Mieszane	24,2%	16,6%	7,4%	8,9%	3,1%

Źródło: Dane ARiMR.

Najczęstszym docelowym typem gospodarstw zmieniających swój typ produkcyjny była produkcja mieszana (deklaracja w 1.336 wnioskach). Niemniej biorąc pod uwagę, że liczba gospodarstw mieszanych, która deklarowała zmianę była jeszcze wyższa (1.470) wskutek omawianych zmian populacja gospodarstw o mieszanym typie produkcji uległa zmniejszeniu o 134 gospodarstwa. Większemu zmniejszeniu uległa wyłącznie grupa gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych. Z kolei z powodu deklarowanej zmiany typu produkcyjnego przy okazji skorzystania ze wsparcia w ramach MGR największy wzrost odnotowała grupa gospodarstw specjalizujących się w produkcji żywca wieprzowego. Aż 318 beneficjentów zadeklarowało zmianę na ten typ produkcyjny przy jedynie 145 rezygnujących ze specjalizacji w tym kierunku (w 93,1% przypadków w stronę produkcji mieszanej). Wzrosnąć też powinna liczba gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych z uwagi na 241 beneficjentów deklarujących zmianę w tym kierunku przy jedynie 79 rezygnujących z tego rodzaju specjalizacji. Na typ produkcyjny „krowy mleczne” postanowiło przestawić się 340 producentów przy 226 rezygnacjach.

W tym ostatnim przypadku warto odnotować wysoki udział (28,3 %) wskazań przejścia z produkcji mlecznej w stronę bydła mięsnego.

Podział gospodarstw beneficjentów na deklarowane typy produkcyjne ujawnia znaczne różnice w strukturze przeprowadzanych inwestycji, co przedstawione zostało w tabeli 15. Zakupy nowych ciągników stanowiły największy udział w ogóle wartości inwestycji dla każdego z wyróżnionych typów produkcyjnych poza gospodarstwami specjalizującymi się w produkcji żywca wieprzowego oraz mleka. W obu tych przypadkach najważniejszym składnikiem całkowitej wartości inwestycji były koszty postawienia nowych budynków. Te koszty były znaczące w przypadku typu produkcyjnego „zwierzęta trawożerne”, „mieszane” oraz „drób i pozostałe trawożerne”. W przypadku producentów mleka i żywca wieprzowego stosunkowo wysoki był udział kosztów modernizacji budynków.

4. Spójność konstrukcji operacji „Modernizacja Gospodarstw Rolnych” z założonymi celami

Jednym z podstawowych pytań stawianych przy ewaluacji MGR jest pytanie, na ile regulacje tworzące ramy tej operacji pozwalają realizować cele stawiane przed tym instrumentem polityki rolnej. By odpowiedzieć na to pytanie, trzeba najpierw zidentyfikować założone cele. Zostały one zapisane w dokumencie ustalającym główne wytyczne Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Zgodnie z tymi zapisami cztery analizowane obszary wsparcia w ramach operacji MGR realizują cel szczegółowy 2A: “Poprawa wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw oraz ułatwianie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw, szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek, a także zróżnicowania produkcji rolnej”. Jest to jeden z dwóch celów realizowanych w ramach priorytetu 2 PROW 2014-2020: Zwiększanie rentowności gospodarstw i konkurencyjności wszystkich rodzajów rolnictwa we wszystkich regionach oraz promowanie innowacyjnych technologii w gospodarstwach i zrównoważonej gospodarki leśnej.

Należy odnotować, że realizacja celu 2A znajduje swe umocowanie w wynikach analizy potrzeb polskiego sektora rolnego oraz założeń realizowanej w analizowanych latach Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa (SZRWRiR). Odnośnie potrzeb, cel 2A ma pomóc zaspokoić następujące potrzeby sektora rolno-żywnościowego:

- Zwiększenie liczby konkurencyjnych gospodarstw rolnych,
- Reorientacja małych gospodarstw w kierunku rolniczym lub pozarolniczym,
- Poprawa zbytu produktów rolnych i wzmocnienie pozycji rolników w łańcuchu żywnościowym,
- Poprawa jakości produktów rolnych i żywnościowych,
- Wzrost innowacyjności, unowocześnienie sektora rolno-spożywczego oraz podniesienie poziomu wiedzy producentów rolnych.

Inwestycje przeprowadzane dzięki wsparciu w ramach MGR mają przyczyniać się do poprawy ogólnych wyników ekonomiczno-produkcyjnych, poprzez wzrost konkurencyjności i zwiększenie rentowności gospodarstwa rolnego, w tym w wyniku jego restrukturyzacji.

Szczególny nacisk położono na trzy kierunki produkcji zwierzęcej. Mowa tu o produkcji mleka, z uwagi na zagrożenie utraty konkurencyjności po zakończeniu kwotowania produkcji, produkcji żywca wieprzowego, ze względu na strukturalne wyzwania związane z koniecznością dalszej koncentracji produkcji i integracji poziomej, a także rynek żywca wołowego z uwagi na jego rolę dla gospodarstw małych i odchodzących od produkcji mleka. Niemniej celem jest wspieranie także pozostałych kierunków produkcji rolnej. Ma to się odbywać poprzez wspieranie racjonalizacji technologii produkcji, wprowadzanie innowacji, zmiany profilu produkcji, zwiększanie skali produkcji, poprawę jakości produkcji czy zwiększania wartości dodanej produktu.

Pomoc co do zasady ma być kierowana do średnich oraz małych gospodarstw rolnych tak, by wzmocnić ich potencjał produkcyjny i ułatwić dostosowania procesów produkcyjnych do bieżących wyzwań rynkowych. Jedną z najistotniejszych przesłanek do pomocy była obserwacja niezmiernie powoli rosnącej wartości aktywów ogółem oraz kapitału własnego w gospodarstwach rolnych w Polsce, co sprawia, że krajowe rolnictwo osiągnęło jeden z najniższych poziomów w całej Unii Europejskiej. Zaobserwowano też niski poziom inwestycji oraz przepływów pieniężnych, co wskazuje na ograniczone możliwości samofinansowania i gromadzenia oszczędności w ramach działalności operacyjnej. Przy wyznaczaniu celów zwrócono również uwagę na duże i rosnące potrzeby inwestycyjne. Wynikają one ze znacznego zużycia środków trwałych. Przy ustalaniu kształtu MGR wzięto również pod uwagę intensyfikację procesów zróżnicowania regionalnego rolnictwa w Polsce.

Analiza celów stawianych przed operacją MGR wraz z przeglądem przepisów regulujących funkcjonowanie tego instrumentu polityki rolnej pozwala stwierdzić, że zachowana jest pomiędzy nimi pełna spójność. Zarówno sposób zdefiniowania grupy docelowej, jak i zakres oraz warunki udzielania pomocy spełniają wymogi pełnej kompatybilności z celami interwencji. W szczególności dotyczy to kryteriów dostępu oraz sposobu wyboru operacji. Jedyne w przypadku punktacji przyznawanych na poziomie województwa można zastanawiać się, na ile odnoszą się one do głównych celów stawianych przed tą interwencją. Warto jednak pamiętać, że wymienione powyżej cele odnoszą się do całego kraju i nie stoją w sprzeczności w spełnianiu dodatkowych celów na poziomie województwa.

Warto w tym miejscu zaznaczyć jedyną istotną słabość konstrukcji operacji MGR, jaką jest sposób obliczania wymaganego wzrostu wartości dodanej brutto

w gospodarstwie (GVA), o co najmniej o 10% w okresie 5 lat od dnia przyznania pomocy. Jest on mierzony w wartościach nominalnych, co w warunkach wysokiej inflacji, jaka pojawiła się w ostatnich miesiącach, sprawia, że wzrost ten jest możliwy do osiągnięcia nawet w przypadku realnego spadku GVA w gospodarstwie. To jedyny istotny fragment przepisów regulujących funkcjonowanie operacji MGR, który wskutek pominięcia wpływu inflacji, nie pozostaje spójny z celami stawianymi przed tym działaniem.

Natomiast odnosząc się do zasadności sformułowanych celów, należy jasno stwierdzić, że wybór wspierania działalności inwestycyjnej jest ze wszech miar słuszny. Poprawa wyników gospodarczych możliwa jest wyłącznie dzięki zwiększeniu zasobów wykorzystywanych czynników produkcji bądź poprzez lepsze wykorzystanie obecnie posiadanych. Przy czym ta druga droga jest o wiele trudniejsza do wykorzystania i zazwyczaj znajduje zastosowanie jedynie w poszczególnych gospodarstwach. Nie może zaś w krótkim czy średnim okresie znacząco zmienić wyników ekonomiczno-produkcyjnych większej grupy gospodarstw. Należy też pamiętać, że jest ona przedmiotem innego rodzaju działań w ramach PROW 2014-2020. Szybki wzrost zasobów czynników produkcji w sektorze rolnym w Polsce jest możliwy praktycznie wyłącznie dzięki wzrostowi kapitału. Czynnik pracy, jako zastępujący niedobory kapitału, jest bowiem wykorzystywany w Polsce w wystarczającym zakresie. Widać to wyraźnie przy okazji porównania wyników gospodarstw FADN z Polski i pozostałych państw Unii Europejskiej (UE). W tabeli 16. zaprezentowano stosunek liczby godzin pracy w gospodarstwach do wartości produkcji wyrażonej w euro dla roku 2014 oraz 2021. Pierwszy okres ma symbolizować czas, w którym rolnictwo przedstawiało stan, w którym tworzono ostateczne rozwiązania regulujące PROW 2014-2020. Drugi z okresów jest zaś ostatnim dostępnym w europejskiej bazie danych FADN. Widać, że w obu tych okresach stosunek nakładów pracy do wytworzonej produkcji był w Polsce jednym z najwyższych w UE. Tak wysoki poziom badanej zmiennej wskazuje na zastępowanie kapitału pracą, co jest wynikiem niedoborów kapitału.

Przypuszczenia te potwierdzają statystyki odnoszące się do średniej wartości składników majątku trwałego posiadanych przez polskich producentów rolnych. Przykładowo, średnia wartość aktywów trwałych w polskim gospodarstwie wyniosła w roku 2014 151 tys. euro, co stanowiło ledwie 66% średniej dla UE. Był to poziom niższy od obserwowanego chociażby w Hiszpanii (202,5 tys. euro), Czechach (411,2 tys. euro) czy Niemczech (790,6 tys. euro). W

Danii średni poziom aktywów trwałych wyniósł aż 2.107,6 tys. euro. Co niezwykle ważne, niski poziom stosunku tych aktywów w Polsce do średniej UE uległ do roku 2021 dalszemu obniżeniu. W tym roku wartość aktywów trwałych w Polsce wyniosła 181,5 tys. euro, co stanowiło już zaledwie 58% średniej dla UE. W statystyce tej przegonili nas Węgrzy, gdzie wartość tych aktywów wyniosła 204,8 tys. euro.

Tym, co najbardziej niepokojące, jest nie tylko niski poziom wybranych składników kapitału pozostający w posiadaniu polskich producentów rolnych, ale pogarszająca się sytuacja w tym zakresie w stosunku do pozostałych państw UE. Jako przykład można tu podać wartość posiadanych maszyn. W roku 2014 średnie gospodarstwo w Polsce posiadało maszyny o wartości 25,7 tys. euro, co stanowiło 84,4% średniej UE. Siedem lat później poziom ten uległ co prawda wzrostowi do poziomu 31,1 tys. euro, niemniej równało się to już tylko 73,3% średniej UE. Wyższe wartościowo zasoby maszyn posiadały nie tylko gospodarstwa z Niemiec (149,2 tys. euro) czy Czech (154,7 tys. euro), lecz nawet z Litwy (34,7 tys. euro) czy Bułgarii (38,9 tys. euro). Podobnie rzecz się miała z wartością posiadanych przez polskich rolników budynków. W roku 2014 wartość budynków w polskim gospodarstwie rolnym stanowiła 93,6% poziomu średniej UE, podczas gdy w roku 2021 już tylko 79,1%. Widać więc wyraźnie, że polskie gospodarstwa cierpią na niedobory kapitału, a co więcej problem ten staje się coraz bardziej palący. W roku 2021 Polska obok tylko sześciu innych państw UE zanotowała ujemną wartość inwestycji netto, co oznacza, że inwestycje nie wystarczają nawet na pokrycie strat w wyniku amortyzacji.

Tabela 16. Stosunek średniej liczby godzin pracy w gospodarstwie do wartości produkcji (w euro) dla państw UE w roku 2014 i 2021

2014		2021	
Państwo	praca/produkcja	Państwo	praca/produkcja
Danie	0,008	Dania	0,006
Holandia	0,012	Holandia	0,010
Szwecja	0,015	Szwecja	0,012
Francja	0,017	Luksemburg	0,013
Belgia	0,019	Francja	0,014
Niemcy	0,019	Niemcy	0,014
Luksemburg	0,020	Belgia	0,014
Finlandia	0,023	Finlandia	0,017
Irlandia	0,037	Estonia	0,023
Słowacja	0,038	Słowacja	0,024
Czechy	0,038	Irlandia	0,025
Estonia	0,038	Czechy	0,028
Włochy	0,041	Węgry	0,032
Austria	0,047	Austria	0,032
EU-27	0,049	EU-27	0,032
Węgry	0,051	Hiszpania	0,034
Hiszpania	0,053	Włochy	0,038
Łotwa	0,072	Łotwa	0,043
Cypr	0,079	Bułgaria	0,051
Portugalia	0,095	Litwa	0,054
Bułgaria	0,103	Cypr	0,058
Litwa	0,106	Słowenia	0,065
Słowenia	0,110	Portugalia	0,073
Grecja	0,110	Polska	0,075
Polska	0,128	Chorwacja	0,085
Chorwacja	0,149	Grecja	0,089
Rumunia	0,247	Rumunia	0,110

Źródło: FADN Public database.

Problem braku kapitału jest więc w Polsce bardzo poważny. Pozostaje jeszcze odpowiedzieć na pytanie, czy wspieranie inwestycji pozwala w istocie na poprawę wyników gospodarczych gospodarstw. Odpowiedź na to pytanie jest możliwa dzięki wykorzystaniu danych z polskiego FADN. W jej bazach dla lat 2016-2021 znajduje się ponad tysiąc gospodarstw, które otrzymały wsparcie w ramach MGR. Spośród nich 448 gospodarstw rolnych utrzymywało się nieprzerwanie w bazach FADN od roku 2015 do roku 2022. Postanowiono

wyszukać gospodarstwa rolne, które również znajdowały się w bazach w tych latach, a które w okresie początkowym cechowały się podobnymi charakterystykami w odniesieniu do:

- typu produkcyjnego,
- klasy wielkości ekonomicznej,
- zasobów pracy ($\pm 15\%$),
- zasobów aktywów trwałych ($\pm 15\%$).

Stosując przedstawione powyżej reguły udało się utworzyć 425 pary „bliźniaczych” gospodarstw, w których jedno z nich skorzystało ze wsparcia w ramach MGR, natomiast drugie, należące do grupy kontrolnej – nie. Pozwoliło to na porównanie zmiany wyników ekonomicznych tych gospodarstw pomiędzy rokiem 2015 a 2022. Wyniki porównania zmiany aktywów trwałych w analizowanych latach okazały się zgodne z przypuszczeniami. W gospodarstwach beneficjentów MGR wzrost wartości aktywów trwałych wyniósł 142% i był wyższy o 33,7 p.p. od wzrostu w grupie kontrolnej. Szczególnie duża różnica dotyczyła gospodarstw o typie produkcyjnym „krowy mleczne” (47,7 p.p.) oraz „zwierzęta ziarnożerne” (41,5 p.p.). Niestety, z uwagi na zbyt niską liczebność gospodarstw o typie produkcyjnym „zwierzęta ziarnożerne”, wyniki dla tej grupy nie są podawane.

Tabela 17. Wartość aktywów trwałych (w tys. zł) w roku 2015 oraz 2022 oraz jej wzrost w tych latach dla wybranych grup gospodarstw rolnych

	Beneficjenci MGR			Grupa kontrolna		
	Średnio w 2015	Średnio w 2022	Wzrost	Średnio w 2015	Średnio w 2022	Wzrost
Ogółem	1763,8	2509,2	142%	1745,3	1895,2	109%
Uprawy polowe	2008,7	2699,3	134%	2009,0	2172,4	108%
Krowy mleczne	1604,7	2539,8	158%	1556,4	1720,8	111%
Zwierzęta ziarnożerne	1880,2	3031,6	161%	1808,4	2165,8	120%
Mieszane	1651,7	2331,1	141%	1649,1	1759,6	107%

Źródło: Baza danych polskiego FADN.

Widać więc, że korzystanie z MGR przyczyniło się korzystnie do wzrostu wartości aktywów trwałych. Tylko w 17,9% przypadków wzrost wartości aktywów w grupie kontrolnej był wyższy niż dla grupy beneficjentów MGR.

Tabela 18. Wartość dodana brutto (w tys. zł) w roku 2015 oraz 2022 oraz jej wzrost w tych latach dla wybranych grup gospodarstw rolnych

	Beneficjenci MGR			Grupa kontrolna		
	Średnio w 2015	Średnio w 2022	Wzrost	Średnio w 2015	Średnio w 2022	Wzrost
Ogółem	171,6	583,3	340%	163,0	421,5	259%
Uprawy polowe	196,1	600,4	306%	178,5	436,4	245%
Krowy mleczne	177,4	697,8	393%	166,3	501,3	301%
Zwierzęta ziarnożerne	164,5	668,5	406%	159,1	471,3	296%
Mieszane	132,2	500,1	378%	138,6	351,3	253%

Źródło: Baza danych polskiego FADN.

Warto też przyjrzeć się wpływowi korzystania ze wsparcia na wyniki produkcyjne. W tabeli 18. przedstawiono średnie zmiany wartości dodanej brutto dla wybranych grup gospodarstw. Średni wzrost wartości dodanej brutto wyniósł 340% w grupie beneficjentów MGR i jedynie 259% w grupie kontrolnej. Można więc stwierdzić, że mamy do czynienia z wyraźnym pozytywnym wpływem korzystania ze wsparcia. Największa różnica pomiędzy grupą badaną a grupą kontrolną dotyczyła w tym przypadku grupy gospodarstw o produkcji mieszanej i wyniosła 124,8 p.p. Natomiast najwyższy przyrost badanej zmiennej zachodził w przypadku gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych (406%) oraz produkcji mleka (393%).

Tabela 19. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny (w tys. zł) w roku 2015 oraz 2022 oraz jego wzrost w tych latach dla wybranych grup gospodarstw rolnych

	Beneficjenci MGR			Grupa kontrolna		
	Średnio w 2015	Średnio w 2022	Wzrost	Średnio w 2015	Średnio w 2022	Wzrost
Ogółem	62,8	268,7	428%	56,4	213,7	379%
Uprawy polowe	79,8	308,8	387%	66,8	258,2	386%
Krowy mleczne	59,3	277,8	468%	54,5	212,4	390%
Zwierzęta ziarnożerne	60,8	314,2	516%	56,9	218,7	384%
Mieszane	42,5	225,2	530%	44,1	169,8	385%

Źródło: Baza danych polskiego FADN.

Także wzrost dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną wzrósł mocniej w przypadku gospodarstw korzystających ze wsparcia w ramach MGR, co przedstawiono w tabeli 19. Różnica wyniosła w tym przypadku 49,2 p.p. Jedynie w przypadku gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych różnica była nieistotna statystycznie. Największy wzrost tak mierzonego dochodu (530%) jak i różnica pomiędzy beneficjentami MGR a grupą kontrolną (144,4 p.p.) odnosi się do gospodarstw o produkcji mieszanej.

Wyniki gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych są jedynie minimalnie mniej znaczące.

Tabela 20. Wartość produkcji ogółem (w tys. zł) w roku 2015 oraz 2022 oraz jej wzrost w tych latach dla wybranych grup gospodarstw rolnych

	Beneficjenci MGR			Grupa kontrolna		
	Średnio w 2015	Średnio w 2022	Wzrost	Średnio w 2015	Średnio w 2022	Wzrost
Ogółem	316,4	926,4	293%	296,9	667,7	225%
Uprawy polowe	312,1	859,7	275%	281,1	621,2	221%
Krowy mleczne	313,9	1116,0	356%	283,9	779,3	275%
Zwierzęta ziarnożerne	485,7	1558,8	321%	607,3	1164,7	192%
Mieszane	313,5	848,1	271%	289,6	603,4	208%

Źródło: Baza danych polskiego FADN.

Zauważa się również bardzo wyraźne różnice we wzroście wartości produkcji ogółem pomiędzy badanymi grupami, co zaprezentowano w tabeli 20. Wśród beneficjentów MGR wzrost ten wyniósł 293% i był 67,9 p.p. wyższy od wzrostu zanotowanego dla grupy kontrolnej. Co więcej, zauważa się – podobnie jak miało to miejsce w przypadku wzrostu wartości aktywów trwałych – że szczególnie wysoki wzrost odnosi się do gospodarstw rolnych specjalizujących się w produkcji zwierzęcej. W przypadku gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka wzrost ten wyniósł aż 356% a różnica w stosunku do grupy kontrolnej wyniosła aż 81,2 p.p. Jeszcze wyższa różnica, bo wynosząca 129,1 p.p. odnosiła się do grupy specjalizującej się w chowie zwierząt ziarnożernych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że cele stawiane przed interwencją pozostają spójne ze zdecydowaną większością regulacji określających sposób udzielania wsparcia, a co więcej – jak wskazują wyniki badań nad gospodarstwami prowadzącymi rachunkowość rolną FADN – wsparcie inwestycyjne przynosi wyraźne efekty objawiające się poprawą wyników ekonomiczno-produkcyjnych gospodarstw rolnych prowadzonych przez beneficjentów MGR.

5. Potrzeby beneficjentów a konstrukcja operacji „Modernizacja Gospodarstw Rolnych”

Odpowiedź na pytanie o zgodność potrzeb producentów rolnych z charakterem wsparcia udzielanego w ramach MGR nie jest prosta. Do jej uzyskania potrzebne byłyby wyniki szeroko zakrojonych badań ankietowych wśród beneficjentów. Ich brak nie oznacza jednak, że nie ma wskazówek pozwalających na ocenę kwestii poglądu producentów rolnych w kwestii MGR. Przede wszystkim znaczącą podpowiedzią pozostaje tutaj bardzo duże zainteresowanie producentów rolnych tą operacją. Do końca roku podpisano blisko 50 tysięcy umów, co biorąc pod uwagę liczbę producentów rolnych w Polsce faktycznie zajmujących się produkcją rolniczą oraz inwestujących w swoje gospodarstwa rolne jest liczbą znaczącą. Oprócz liczby umów warto też zwrócić uwagę na liczbę składanych wniosków. Szczególnie przy pierwszych naborach była ona bardzo wysoka. W trzech pierwszych naborach przeprowadzanych w latach 2015-2017 ich liczba przekraczała liczbę podpisanych umów o ponad 170%. Także w kolejnych latach liczba składanych wniosków była imponująca. W latach 2018 oraz 2019 przeprowadzono dwa nabory dotyczące wsparcia w ramach obszarów A, B i C. Liczba wniosków przekroczyła w tych naborach liczbę podpisanych umów o ponad 218%. W sumie złożonych zostało ponad 85 tysięcy wniosków.

Na wysoki poziom zainteresowania rolników zwracają również uwagę ekonomiści rolni. Milczarek [2019] pisze nie tylko o znacznym zainteresowaniu, ale podkreśla też, że MGR: „determinuje rozwój ekonomiczny polskich gospodarstw rolnych”. A odnosząc się do badanego przypadku zauważa, że wsparcie to: „zapoczątkowało szereg fundamentalnych zmian”. O dużym zainteresowaniu rolników wsparciem w ramach MGR pisze również Adamkiewicz [2018]. Podobnie Żmija [2018] analizując działalność inwestycyjną małych gospodarstw rolnych z województwa małopolskiego zwraca uwagę na kluczową rolę, jaką w tym procesie odgrywa MGR. Oceniając efekty tego wsparcia zauważa on, że: „inwestycje doprowadziły do powiększenia zasobów rzeczowych tych gospodarstw, a także unowocześnienia prowadzonej w nich produkcji”. Badania ankietowe wśród 207 gospodarstw mleczarskich z województwa podlaskiego, które korzystały ze wsparcia w ramach MGR przeprowadził w swej pracy doktorskiej Zalewski [2021]. Zweryfikował on pozytywnie dwie niezwykle istotne z punktu widzenia poruszanych tu zagadnień

hipotezy. Pierwsza z nich stanowi, że możliwość uzyskania dofinansowania jest czynnikiem warunkującym przeprowadzenie inwestycji. Druga zaś mówi o tym, że przeprowadzone inwestycje poprawiły sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych. W przeprowadzonej ankiecie rolnicy wskazują, że najważniejszym motywem podjęcia działalności inwestycyjnej jest dla nich wzrost dochodu, wzrost skali produkcji oraz polepszenie jakości produkcji. Oceny te pozostają więc spójne z charakterem wsparcia oferowanego w ramach MGR.

Na zbieżność potrzeb producentów rolnych z charakterem wsparcia oferowanego w ramach MGR wskazują więc z jednej strony liczba składanych wniosków oraz zawartych umów, a z drugiej badania prowadzone przez ekonomistów rolnych. W ramach prac ewaluacyjnych postanowiono problem ten zbadać także przez własne badania ankietowe. Przeprowadzono je poprzez rozesłanie ankiet internetowych oraz rozmowy telefoniczne z producentami wskazanymi przez wybrane związki branżowe rolników. Z badań tych wysnuć należy pozytywny obraz MGR w oczach rolników, co również potwierdza tezę o dobrym przygotowaniu tej operacji przez decydentów. W ramach prowadzonych badań uzyskano też szereg bardziej szczegółowych wyników, które poniżej zostały omówione.

Analiza odpowiedzi respondentów wskazuje, że często powtarzają się opinie odnoszące się do potrzeby zwiększenia zakresu pomocy. Najczęściej wspomniane są w tym kontekście maksymalne progi wsparcia, szczególnie jeśli mowa jest o inwestycjach budowlanych. Producenci rolni zwracają przy tym uwagę na brak indeksacji tych wartości, co przy rosnących kosztach wznoszenia budynków sprawia, że pomoc udzielana w roku 2021 jest w sensie realnym dużo niższa od tej wypłacanej w roku 2015. Rzadziej podnoszony, choć również obecny, był problem wysokiej inflacji przy omawianiu kosztów zakupu maszyn. Niektórzy ankietowani kwestionowali też obecnie obowiązujące procentowe wysokości wsparcia. Biorąc pod uwagę duże zainteresowanie operacją MGR skutkujące wysokim poziomem wykorzystania środków, do głosów takich należy podchodzić z dystansem. Ciekawym pomysłem rzuconym przez jednego z ankietowanych było ustalenie limitu wsparcia w obszarze A w stosunku do jednej lochy.

Częstym głosem w tego typu badaniach są również te, które kwestionują zasadność niektórych ograniczeń w dostępie do wsparcia. Mowa tu chociażby o progu 100 ha powierzchni gospodarstwa rolnego, który – zdaniem niektórych ankietowanych – był zdecydowanie zbyt restrykcyjny.

Za interesujący motyw przewijający się w wielu wypowiedziach uznać należy wskazanie do zaostrzenia wymogów stawianych przed beneficjentami. Wspominany jest tu m.in. zbyt niski próg minimalnej kwoty przychodu ze sprzedaży produktów rolnych, wynoszący obecnie 5.000 zł, który – zdaniem ankietowanych – sprawia, że dostęp do pomocy mają osoby, które nie są de facto producentami rolnymi. Niektórzy rozmówcy wskazywali na bezzasadność wspierania małych gospodarstw trzodowych, które w późniejszym okresie i tak nie będą miały możliwości efektywnego konkutowania z producentami z Danii czy Niemiec. Innym głosem optującym za zaostrzeniem warunków udzielania pomocy, był ten wskazujący na zwiększenie stopnia dbałości o dobrostan zwierząt, co powinno przełożyć się na ograniczenie dofinansowania budowy wyłącznie obór bezuwięziowych.

Niektórzy ankietowani wspominali również o zbytнім promowaniu młodych rolników. Zauważają przy tym, że rolnicy w starszym wieku mają mniejsze możliwości przekwalifikowania zawodowego, co czyni ich bardziej pewnymi odbiorcami wsparcia. Mniejsze są tu szanse niedochowania trwałości inwestycji.

Z innych spostrzeżeń ankietowanych warto zwrócić uwagę, na często podnoszoną kwestię zbędności różnego punktowania wniosków w zależności od województwa. Część ankietowanych pisała w tym aspekcie o dyskryminacji ze względu na położenie gospodarstwa. Jeden z badanych podniósł również kwestię potrzeby refundacji wydatków poniesionych na bioasekurację.

Co jednak szczególnie interesujące, zauważyć należy, że generalnie wydźwięk odpowiedzi był pozytywny. Uwagi krytyczne dotyczyły tylko wybranych szczegółowych rozwiązań. Jednocześnie z odpowiedzi da się wyczytać duży poziom aprobaty dla operacji MGR. Wielokrotnie wskazywano pozytywne aspekty związane z niektórymi z przyjętych rozwiązań. Podkreślano też potrzebę dalszego wspierania gospodarstw rolnych w sposób, w jaki obecnie prowadzona jest operacja MGR.

Znamienne jest również, że praktycznie nie było głosów krytykujących zawłość procedur i uciążliwą biurokrację. Głos tego rodzaju był tylko jeden i jak się okazało w toku rozmowy pochodził on od beneficjenta będącym jednym z 13 wspólnie wnioskujących do rekordowego pod względem wartości inwestycji wsparcia w ramach MGR. Nawet w tym przypadku, ankietowany znajdował usprawiedliwienie dla pewnego skomplikowania rozmiarami inwestycji, a część

zarzutów kierował bardziej w stronę wspomagających go instytucji kredytowych niż ARiMR.

Podsumowując, uznać należy, że sposób konstrukcji operacji MGR odpowiadał na potrzeby beneficjentów. Znalazło to potwierdzenie zarówno w dużym zainteresowaniu producentów rolnych wsparciem w ramach MGR, co objawiało się liczbą składanych wniosków, jak i w wyniku badań prowadzonych przez innych ekonomistów rolnych. Teza ta została dodatkowo uwierzytelniona głosami ankietowanych producentów rolnych, którzy choć wskazywali wybrane elementy konstrukcji operacji, które należałoby ich zdaniem zmienić, to przede wszystkim wskazywali na potrzebę stosowania wsparcia w ustalonym obecnie kształcie także w przyszłości, najlepiej w jeszcze większym zakresie.

6. Poziom zakontraktowania projektów a wskaźniki produktu

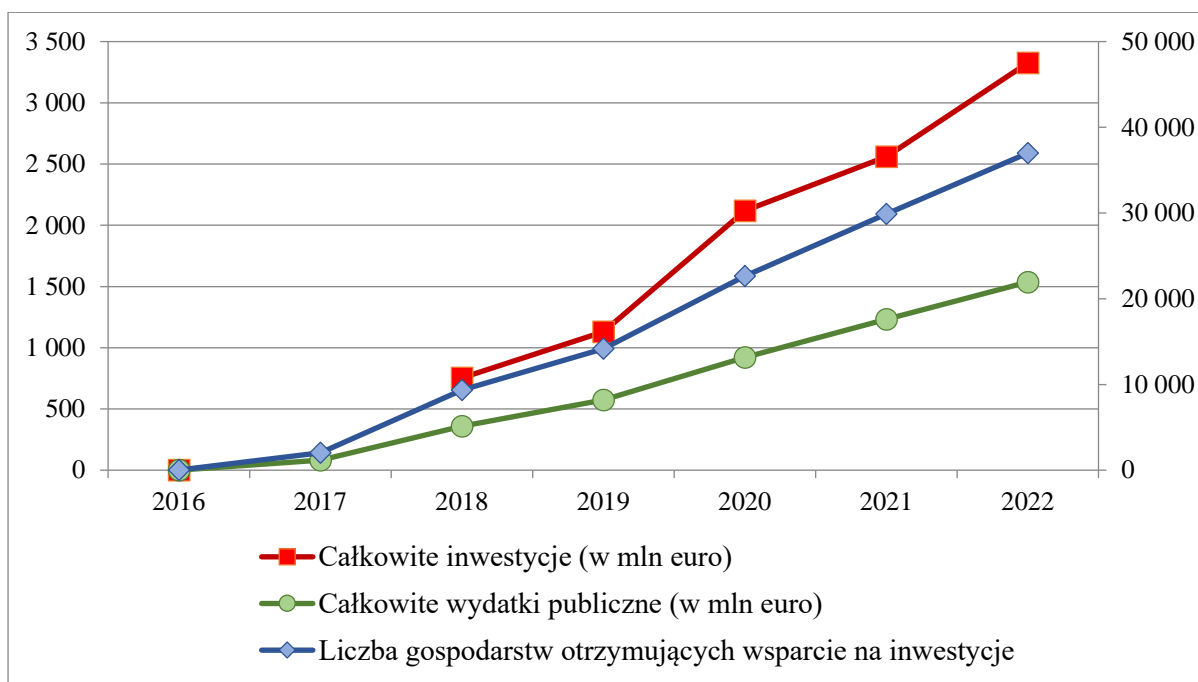
Istotą wskaźników produktu jest ukazanie zakresu udzielanego wsparcia. Ich poziom przedstawia więc postępy w działaniach, które mają wyzwolić mechanizmy prowadzące do realizacji celu interwencji. Co do zasady ustala się ich wartości docelowe wyrażone w jednostkach liczbowych lub pieniężnych. W przypadku operacji MGR wyznaczono następujące wskaźniki produktu:

- Liczba gospodarstw otrzymujących wsparcie na inwestycje w gospodarstwa rolne
wartość docelowa: 47.713;
- Całkowite inwestycje w euro (publiczne + prywatne)
wartość docelowa: 5 158 415 160,00;
- Całkowite wydatki publiczne w euro
wartość docelowa: 2 234 922 298,00.

Wskaźniki produktu w przypadku MGR dotyczą więc liczby beneficjentów oraz wartości skumulowanych inwestycji powstałych dzięki wsparciu w ramach tej operacji a także wartości samego wsparcia. By lepiej unaocznić zmiany, jakim podlegały wartości wskaźników w ostatnich latach zamieszczono rysunek 8., na którym można obserwować zmiany tempa ich wzrostu do końca roku 2022.

Jeżeli chodzi o pierwszy z wymienionych wskaźników, czyli liczbę gospodarstw otrzymujących wsparcie na inwestycje, to osiągnął on na koniec 2022 roku wielkość 36.987, co stanowi 77,5% zaplanowanego na koniec obowiązywania PROW 2014-2020 poziomu. Biorąc pod uwagę, że już na koniec 2022 roku podpisano umowy z 49.579 producentami rolnymi, a dodatkowo w roku 2023 odbył się nabór wniosków odnoszący się do najpopularniejszego wśród rolników obszaru D, nie przewiduje się w tym przypadku żadnych problemów z osiągnięciem wartości docelowej.

Rysunek 8. Całkowite inwestycje oraz wydatki publiczne w ramach operacji MGR w milionach euro (lewa oś) oraz liczba gospodarstw otrzymujących wsparcie w ramach tej operacji (prawa oś)

Źródło: Roczne sprawozdanie z wdrażania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 za lata 2016-2022.

W przypadku kolejnego wskaźnika, jakim jest wartość sumarycznych, czyli prywatnych oraz publicznych inwestycji wyrażonych w euro, do końca 2022 roku osiągnięto poziom 3.325,6 mln euro, co stanowi blisko 65% wartości docelowej. Jest to najniższy procentowa wysokość z trzech analizowanych wskaźników produktu. Także jednak w tym przypadku należy pamiętać o znacznej ilości inwestycji, które nie zostały jeszcze do końca rozliczone. Istotny jest fakt, że są to zazwyczaj inwestycje o średniej wyższej wartości od tych, które na obecnym etapie zostały już zakończone. Dodatkowo, jak to wskazano na rysunku 6. w ostatnich latach wartość tego wskaźnika dynamicznie wzrastała. Pod tym względem szczególny był rok 2020, kiedy to pod jego koniec wartość wskaźnika w ujęciu procentowym w stosunku do wartości docelowej wzrosła o ponad 24 punkty procentowe w stosunku do roku poprzedniego. Co więcej, należy zauważyć, że tempo tego wskaźnika, jak i pozostałych dwóch, wzrasta szczególnie szybko w latach parzystych, co ma najprawdopodobniej związek z datami naborów wniosków na wsparcie w ramach obszaru D. Należy więc oczekiwać, że w roku 2024 ponownie będzie miał miejsce wyraźny wzrost

wartości inwestycji, który pozwoli na osiągnięcie wartości docelowej w roku 2025.

Ostatnim wskaźnikiem produktu dla operacji MGR są całkowite wydatki publiczne wyrażone w euro. Na koniec 2022 r. ich poziom równał się 1.536,2 mln euro, co stanowiło 68,7% wartości docelowej. Prognozy odnośnie przyszłych zmian tego wskaźnika pozostają zbieżne z tymi wyrażonymi odnośnie całkowitych inwestycji. Rozlicznie inwestycji rozpoczętych przed końcem roku 2022 a także wsparcie, jakie zostanie udzielone w ramach obszaru D w roku 2023 powinno pozwolić na całkowite osiągnięcie wartości docelowej.

7. Podsumowanie

MGR to jeden z filarów wsparcia gospodarstw rolnych w ramach kolejnych programów rozwoju obszarów wiejskich. W PROW 2014-2020 operacja ta odpowiada za 12,8% całkowitego wsparcia. Sama operacja podzielona została na sześć obszarów wsparcia, z czego cztery najważniejsze pod względem wartości udzielonej producentom rolnym pomocy, realizujące cel szczegółowy 2A „Poprawa wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw oraz ułatwianie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw, szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek, a także zróżnicowania produkcji rolnej” są poddane ocenie w niniejszym opracowaniu.

W ramach MGR wspierane są różnorodne rodzaje inwestycji mające na celu realizację przytoczonego powyżej celu. W ramach obszarów A, B i C dofinansowaniu podlegają inwestycje budowlane polegające na budowie nowych lub modernizacji już istniejących budynków służących wybranym kierunkom produkcji zwierzęcej. Obszar D daje beneficjentom większą swobodę w wybraniu drogi do realizacji wyznaczonych przed nim celów.

Wsparcie inwestycji poprzez MGR cieszy się znacznym zainteresowaniem, co spowodowało, że do końca 2022 roku podpisano umowy z blisko 50 tysiącami producentów rolnych. Blisko 35 tysięcy rolników zdążyło już rozliczyć operację. Prawie 95% wszystkich umów odnosi się do wsparcia w ramach obszaru D. Średnia wartość wsparcia wyniosła ok. 187 tys. zł, przy średnich kosztach kwalifikowalnych równych 372,6 tys. zł (198,9% wartości wsparcia) i średniej wartości inwestycji na poziomie 484 tys. zł (258% wartości wsparcia).

Ze wsparcia korzystają przede wszystkim osoby fizyczne, zazwyczaj mężczyźni. Średni wiek beneficjenta to 36 lat, a jedynie 10% z nich jest w wieku starszym niż 51 lat. Gospodarstwa beneficjentów należy określić jako stosunkowo duże – ze średnim poziomem powierzchni przekraczającym 44 ha – i względnie silne ekonomicznie, o średnim poziomie wielkości ekonomicznej na poziomie 56.000 euro.

Zauważa się silnie zróżnicowanie regionalne położenia beneficjentów MGR z kilkoma wyraźnymi skupiskami, z których za najważniejsze uznać należy południową część województwa wielkopolskiego, styk województw podlaskiego, warmińsko-mazurskiego i mazowieckiego oraz region na południe od Warszawy w rejonie rzeki Pilicy. Poszczególne regiony charakteryzują się

pewną odrębnością związaną z typem prowadzonej produkcji rolniczej oraz związaną z częstością korzystania z wybranych obszarów wsparcia.

Najczęściej przeprowadzaną dzięki wsparciu w ramach MGR inwestycją był zakup nowych ciągników oraz maszyn do uprawy gleby oraz do nawożenia. Znaczny udział w skumulowanej wartości inwestycji miały też inwestycje budowlane, w tym przede wszystkim nowe obory, nowe chlewnie i nowe magazyny paszowe.

W toku prowadzonych analiz dowiedziono, że konstrukcja operacji MGR pozostaje spójna z założonymi celami. Co więcej, wskazano, że realizacja MGR istotnie przyczynia się do znacznej poprawy warunków ekonomiczno-produkcyjnych, a efekty te są szczególnie wyraźnie widoczne w przypadku gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka krowiego.

Poziom zainteresowania wsparciem w ramach MGR, a także wyniki badań ekonomistów rolnych, jak i wnioski z rozmów przeprowadzonych z producentami rolnymi, pozwalają zaś stwierdzić, że sposób przygotowania operacji MGR odpowiada na potrzeby beneficjentów. Poziom zakontraktowania projektów zapewnia zaś osiągnięcie wartości docelowych każdego z omawianych wskaźników produktu.

Jedynym istotnym elementem, który wymaga modyfikacji, to stosowanie wartości nominalnych a nie realnych tak przy wyliczaniu wymaganego wzrostu wartości dodanej brutto w gospodarstwie o co najmniej o 10% w okresie 5 lat od dnia przyznania pomocy, jak i przy określaniu górnego limitu pomocy. W warunkach wysokiej inflacji, jaka pojawiła się w ostatnich miesiącach w Polsce, stosowanie wartości nominalnych czyni wymóg wzrostu wartości dodanej zbyt prostym do spełnienia. Jednocześnie, wysoki poziom inflacji sprawia, że realny poziom wsparcia w kolejnych latach ulega znacznemu obniżeniu.

Bibliografia:

1. Adamkiewicz K., 2018: Modernizacja Gospodarstw Rolnych w ramach PROW 2014-2020 – pierwsze doświadczenia płynące z naborów wniosków, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 1/2018.
2. Baza danych europejskiego FADN (dostęp: <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/FADNPublicDatabase/FADNPublicDatabase.html>).
3. Milczarek J., 2019: Środki pomocowe UE w finansowaniu gospodarstw rolnych - studium przypadku, Journal of Finance and Financial Law, Marzec, vol 1(21), ss. 39-54.
4. Roczne sprawozdanie z wdrażania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 za lata 2016-2022. (dostęp: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/sprawozdania-roczne-z-realizacji-prow-2014-2020>)
5. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 stycznia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. poz. 155)
6. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. poz. 1584)
7. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 lutego 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz.U. poz. 407)
8. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 marca 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych

- warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020
9. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 maja 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020
  10. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 września 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. poz. 1617)
  11. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 marca 2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020
  12. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 sierpnia 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020
  13. Zalewski K., 2021: Efektywność publicznego wsparcia finansowego działalności inwestycyjnej w procesie modernizacji mleczarskich gospodarstw rolnych województwa podlaskiego, Szczecin, Zachodniopomorski Uniwersytet Techniczny w Szczecinie. (dostęp: <https://oa.zut.edu.pl/server/api/core/bitstreams/a6e481f7-4170-48aa-9c7f-5b0e53afb817/content>).
  14. Żmija D., 2018: Efektywność wykorzystania środków pomocowych WPR współfinansujących projekty inwestycyjne na przykładzie małych

gospodarstw rolnych województwa małopolskiego, Problemy Rolnictwa Światowego, tom 18 (XXXIII), zeszyt 2, ss. 334–341.